

**ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
"ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ"**

**Πολιτιστική Διαδρομή στη Χίο
«Μεσαιωνικά χωριά»**

Διδάσκουσα Καθηγήτρια: Μητούλα Ρόϊδω

.....
.....

ΑΘΗΝΑ 2021

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ – ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ	σελ.4
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	σελ.5

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

1.ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

1.1.Η έννοια του όρου Πολιτιστική Κληρονομιά.....	σελ.6
1.2.Η έννοια του όρου Πολιτιστικός Τουρισμός.....	σελ.6-7
1.3.Η έννοια του όρου Πολιτιστικές Διαδρομές.....	σελ.7-8

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

2.ΓΕΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΝΟΜΟΥ ΧΙΟΥ

2.1.Γεωγραφικά στοιχεία της νήσου Χίου.....	σελ.9-10
2.2.Ιστορία της νήσου Χίου.....	σελ.10-14
2.2.1.Προϊστορία-Αρχαιότητα.....	σελ.10-11
2.2.2.Βυζαντινή Περίοδος-Γενοβέζικη Κυριαρχία.....	σελ.11-12
2.2.3.Οθωμανική Περίοδος.....	σελ.12-13
2.2.4.19 ^{ος} -20 ^{ος} αιώνας.....	σελ.13
2.2.5.Καταστροφή της Χίου.....	σελ.14
2.3.Πολιτιστικοί πόροι Χίου.....	σελ.14-18
2.3.1.Αρχαιολογικοί Χώροι.....	σελ.14-15
2.3.2.Μεσαιωνικά Μνημεία.....	σελ.15-16
2.3.3.Παραδοσιακοί Οικισμοί-Νεοκλασικά	σελ.16-17
2.3.4.Θρησκευτικά Προσκυνήματα.....	σελ.17
2.3.5.Μουσεία.....	σελ.17
2.3.6.Εκδηλώσεις-Φεστιβάλ.....	σελ.17-18
2.3.7.Τοπική Παράδοση.....	σελ.18
2.4. Μεσαιωνικά χωριά Χίου.....	σελ.18-22
2.4.1.Ιστορία μεσαιωνικών χωριών.....	σελ.19
2.4.2.Πολεοδομική συγκρότηση.....	σελ.20-21
2.4.3.Οχύρωση.....	σελ.21-22

2.4.4.Αμυντική Διάταξη.....σελ.22	σελ.22
-----------------------------------	--------

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

3.ΧΑΡΑΞΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΔΙΑΔΡΟΜΗΣ

3.1.Στοιχεία της πολιτιστικής διαδρομής.....σελ.23	σελ.23
3.2.Χάραξη της πολιτιστικής διαδρομής.....σελ.23-24	σελ.23-24
3.2.1. Αφετηρία διαδρομής - Καλαμωτή.....σελ.25-26	σελ.25-26
3.2.2. Πρώτη στάση Αρμόλια.....σελ.27-28	σελ.27-28
3.2.3. Δεύτερη στάση Πυργί.....σελ.29-32	σελ.29-32
3.2.4.Τρίτη στάση Ολύμποι.....σελ.32-33	σελ.32-33
3.2.5.Τέταρτη στάση Μεστά.....σελ.34-36	σελ.34-36
3.2.6.Πέμπτη στάση Ελάτα.....σελ.37-38	σελ.37-38
3.2.7.Έκτη στάση Βέσσα.....σελ.38-40	σελ.38-40
3.2.8.Έβδομη στάση Αυγώνυμα.....σελ.41-42	σελ.41-42
3.2.9.Τερματισμός διαδρομής Ανάβατος.....σελ.42-44	σελ.42-44

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΔΙΑΔΡΟΜΗΣ.....σελ.45	σελ.45
---	--------

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑσελ.46-48	σελ.46-48
------------------------------------	-----------

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο πολιτισμός, ιδιαίτερα για την Ελλάδα αποτελεί ένα συγκριτικό πλεονέκτημα καθώς η χώρα διαθέτει σημαντικό απόθεμα πολιτισμικού πλούτου. Αυτό έγινε αντιληπτό τα τελευταία χρόνια καθώς παρατηρούμε μία στροφή στην ιδιαίτερα έννοια της τοπικής ανάπτυξης η οποία έχει συμπεριλάβει σε σημαντικό βαθμό την πολιτιστική κληρονομιά ενός τόπου.

Ένα από τα βασικότερα εργαλεία για την προβολή και ερμηνεία της πολιτιστικής κληρονομιάς είναι οι πολιτιστικές διαδρομές. Στην παρούσα εργασία επιλέχθηκαν να αναδειχθούν τα ιστορικά και πολιτιστικά στοιχεία της νήσου Χίου η οποία διαθέτει πλούσια πολιτιστική κληρονομιά μέσα από τη χάραξη μιας πολιτιστικής διαδρομής με θεματικό πυρήνα τα μεσαιωνικά χωριά της κριτήριου που αποτελεί και το ενοποιητικό στοιχείο της διαδρομής. Στο νησί της Χίου σώζονται πολυάριθμα μεσαιωνικά χωριά τα οποία κατοικούνται και είναι γεμάτα ζωή και παρουσιάζουν τεράστιο ενδιαφέρον. Η πολιτιστική διαδρομή που χαράξαμε είναι ένα μέσο για την ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς του τόπου.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ

Πολιτιστική Κληρονομιά, Πολιτιστικός Τουρισμός, Πολιτιστική Διαδρομή, Τοπική Ανάπτυξη, Μεσαιωνικά χωριά Χίου

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στόχος της παρούσας εργασίας είναι η ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς της Χίου μέσα από τη χάραξη μιας πολιτιστικής διαδρομής « Μεσαιωνικά χωριά της Χίου » με σκοπό να αποτελέσει μοχλό ανάπτυξης της τοπικής οικονομίας.

Κίνητρο για την εργασία αυτή αποτέλεσε ο ιδιαίτερος χαρακτήρας των μεσαιωνικών χωριών της Χίου, τα οποία μέχρι και σήμερα αποτελούν ζωντανά μνημεία της μεσαιωνικής εποχής.

Η εργασία χωρίζεται σε τέσσερα κεφάλαια.

Στο πρώτο κεφάλαιο κρίθηκε απαραίτητη η θεωρητική προσέγγιση των βασικών εννοιών του πολιτιστικού τουρισμού και της πολιτιστικής κληρονομιάς και η συσχέτισή τους με τον όρο πολιτιστικές διαδρομές προκειμένου να γίνει κατανοητή η συνεισφορά της συγκεκριμένης διαδρομής που επιλέχθηκε στην τοπική ανάπτυξη.

Στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται γνωριμία με τη νήσο Χίο. Ξεκινά με μία σύντομη αναδρομή στην πλούσια ιστορία του τόπου από την αρχαιότητα έως σήμερα, περιγραφή των σημαντικότερων πολιτιστικών πόρων της νήσου και τέλος γίνεται ανάλυση της ιστορίας αλλά και της ιδιαίτερης αρχιτεκτονικής των μεσαιωνικών χωριών του νησιού.

Στο τρίτο κεφάλαιο γίνεται η χάραξη της πολιτιστικής διαδρομής με θέμα «Τα Μεσαιωνικά Χωριά της Χίου». Χαράσσεται η διαδρομή στο χάρτη και δίνονται τα κύρια χαρακτηριστικά του κάθε μεσαιωνικού χωριού που αποτελεί πολιτιστική στάση της διαδρομής μας. Το κεφάλαιο εμπλουτίζεται με πλούσιο φωτογραφικό υλικό.

Τέλος, γίνεται αξιολόγηση της πολιτιστικής διαδρομής και προτείνονται τρόποι αξιοποίησής της από τους τοπικούς φορείς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

1.ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Ο πολιτισμός, ο τουρισμός και η τοπική ανάπτυξη είναι έννοιες που σχετίζονται άμεσα μεταξύ τους. Οι αναπτυξιακές διαστάσεις της αξιοποίησης της πολιτιστικής κληρονομιάς και της σύγχρονης πολιτιστικής δραστηριότητας συνδέονται άμεσα με την τουριστική ανάπτυξη. (Καραχάλης 2007)

1.1.Η έννοια του όρου Πολιτιστική Κληρονομιά

Πολιτιστική κληρονομιά είναι κάθε τμήμα πολιτισμού, όπως ιστορικό, αρχαιολογικό, καλλιτεχνικό το οποίο μαρτυρά την ανθρώπινη δημιουργία και διαθέτει τα στοιχεία εκείνα που το προορίζουν για να αποδοθεί στις γενιές του μέλλοντος. Η πολιτιστική κληρονομιά συνδράμει στην κοινωνική ευημερία και την ισόρροπη τοπική ανάπτυξη (Παπούλιας 2014)

Η πολιτιστική κληρονομιά θεωρείται πλέον ως «κοινωνικό αγαθό» που αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της σύγχρονης ζωής και μπορεί να συνεισφέρει στην πολιτιστική και κοινωνική ανάπτυξη και στη βελτίωση της ποιότητας του δομημένου περιβάλλοντος (Loulanski 2006).

Τα μνημεία και οι χώροι της πολιτιστικής κληρονομιάς αποτελούν έναν από τους σημαντικότερους παράγοντες για την προσέλκυση τουρισμού. Για το λόγο αυτό, η διατήρηση και προβολή τους δίνει σε έναν τόπο ένα ανταγωνιστικό πλεονέκτημα.

1.2.Η έννοια του όρου Πολιτιστικός Τουρισμός

Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού (WTO 1985), πολιτιστικός τουρισμός ορίζεται «η μετακίνηση ατόμων κυρίως για πολιτιστικούς σκοπούς», μετακινήσεις στις οποίες περιλαμβάνει «εκπαιδευτικές περιηγήσεις, επισκέψεις σε φεστιβάλ και άλλες πολιτιστικές εκδηλώσεις, επισκέψεις σε ιστορικούς χώρους και μνημεία, ταξίδια για τη μελέτη της φύσης, της τέχνης και του λαϊκού πολιτισμού, καθώς και θρησκευτικά προσκυνήματα».

Οι λεγόμενοι «πολιτιστικοί» τουρίστες, διαφέρουν από τους υπόλοιπους ως προς τα κίνητρα. Οι επισκέπτες αυτοί, επιθυμούν να γνωρίσουν τον πολιτιστικό πλούτο και τα μοναδικά αγαθά του εκάστοτε τόπου, εντάσσονται πλήρως στο περιβάλλον που επισκέπτονται έτσι ώστε να βιώσουν εντονότερα τις εμπειρίες που προσφέρονται, επιδιώκουν να εμπλουτίσουν τις γνώσεις τους και να ξεφύγουν από την ρουτίνα της καθημερινότητας, με απώτερο σκοπό, να τονωθεί η προσωπική πνευματική τους καλλιέργεια (Αποστολόπουλος και Σδράλη, 2009).

Τα κυριότερα πλεονεκτήματα του πολιτιστικού τουρισμού είναι:

- Προστατεύει, αναδεικνύει και αξιοποιεί τους πολιτιστικούς πόρους και γενικότερα τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της περιοχής στην οποία αναπτύσσεται.
- Είναι ανεξάρτητος από την εποχικότητα, καθώς δεν επηρεάζεται σχεδόν καθόλου από τις κλιματολογικές συνθήκες. Επομένως, συμβάλλει στην επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου, εκτός της περιόδου αιχμής.
- Διαχέει ευρύτερα το τουριστικό ρεύμα με την ανάδειξη νέων προορισμών σε λιγότερο ανεπτυγμένες περιοχές.
- Προσελκύει τουρίστες υψηλότερου εισοδήματος και μορφωτικού επιπέδου, οι οποίοι συνήθως παρατείνουν τη διαμονή τους σε ένα συγκεκριμένο μέρος και συμμετέχουν σε περισσότερες δραστηριότητες.
- Είναι φιλικός προς το φυσικό περιβάλλον, σε αντίθεση προς τον μαζικό τουρισμό, ο οποίος προκαλεί υποβάθμιση και αλλοίωση του περιβάλλοντος.
- Δημιουργεί νέες προοπτικές απασχόλησης για ειδικευμένο προσωπικό.
- Αποτελεί ένα από τα κυριότερα μέσα της σύγχρονης στρατηγικής για την αναζωογόνηση των αστικών κέντρων μέσω του πολιτισμού (culture-led urban regeneration). (Σπιλάνης 2000)

Η ένταξη μιας πολιτιστικής διαδρομής στον τουριστικό σχεδιασμό και η συνεχής αξιολόγησή της διασφαλίζουν τα πολιτιστικά χαρακτηριστικά, όπως η προστασία του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος με σεβασμό στη φέρουσα ικανότητα, την τουριστική χωρητικότητα και τη βιώσιμη ανάπτυξη (Καραβασίλη & Μιχελάκης, 2011)

1.3.Η έννοια του όρου Πολιτιστικές Διαδρομές

Πολιτιστικές, νοούνται οι διαδρομές που εντάσσουν σε ένα «χωρικό και λειτουργικό σύστημα», διάφορα πολιτιστικά αγαθά αναδεικνύοντας έτσι την σημασία και την μεταξύ τους σχέση, δίδοντας παράλληλα την ευκαιρία στους χρήστες τους να έρθουν σε επαφή με ένα πλήθος πολιτιστικών στοιχείων και να αποκτήσουν μια πολύπλευρη γνώση σε σχέση με το εκάστοτε αντικείμενο. Το σημαντικό με τις διαδρομές αυτές, είναι ότι δεν περιορίζονται σε χωρικά, πολιτικά, εθνικά και διεθνή σύνορα ή συγκρούσεις, αλλά αντίθετα ενώνουν όλα τα παραπάνω προωθώντας την «επικοινωνία μεταξύ διαφορετικών περιοχών, κοινωνικών ομάδων και λαών», με κοινό σκοπό την συνεργασία για την προστασία και διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς. (Αυγερινού-Κολώνια, 2009).

Οι πολιτιστικές διαδρομές «αντιπροσωπεύουν, ένα ιδιαίτερο ιστορικό φαινόμενο, την κινητικότητα των ανθρώπων με σκοπό κάθε τύπου ανταλλαγές, που υλοποιείται μέσα από τους δρόμους επικοινωνίας, οι οποίοι επέτρεψαν τη λειτουργία της». Οι παραπάνω ανταλλαγές αναφέρονται σε προηγούμενες εποχές όπου παρατηρούνταν μια αμφίπλευρη διακίνηση είτε υλικών είτε άυλων αγαθών όπως ιδέες φιλοσοφικού, πολιτικού περιεχομένου ή και επιστημονικές πρακτικές. Από τα βασικότερα προτερήματα των πολιτιστικών διαδρομών είναι η ποικιλία που διαθέτουν σε πολιτιστικά αγαθά. (Αυγερινού- Κολώνια, 2009).

Με τις πολιτιστικές διαδρομές ο επισκέπτης έρχεται σε άμεση επαφή με πολιτιστικά στοιχεία μιας περιοχής όπως μουσεία, αρχαιολογικούς χώρους, ιστορικά μνημεία, ήθη και έθιμα, τοπικές παραδόσεις, γλώσσα και κουλτούρα αλληλεπιδρώντας με τους κατοίκους στις τοπικές κοινωνίες συμμετέχοντας στη ζωή τους. Απαραίτητη προϋπόθεση για τον επιτυχή σχεδιασμό και την αξιοποίηση μιας πολιτιστικής διαδρομής είναι η συνεργασία του ντόπιου πληθυσμού και των φορέων της περιοχής στα πλαίσια της επέκτασης του τουρισμού χωρίς να αλλοιώνεται ο βιώσιμος χαρακτήρας του.

Οι πολιτιστικές διαδρομές είναι περιηγήσεις δομημένες γύρω από έναν κεντρικό θεματικό πυρήνα. Το ενοποιητικό στοιχείο μπορεί να είναι το είδος των μνημείων (π.χ. θρησκευτικά προσκυνήματα, κάστρα κ.λπ.), η χρονική περίοδος στην οποία ανήκουν (π.χ. αρχαιότητα, μεσαίωνας κ.λπ.) ή και η γεωγραφική τους κατανομή. Προσδιορίζονται οι κυριότεροι σταθμοί της προτεινόμενης διαδρομής, πραγματοποιούνται οι απαιτούμενες ενέργειες επεμβάσεων στα μνημεία, τους χώρους και στο άμεσο περιβάλλον τους καθώς και ενέργειες για τη διαχείριση και την προβολή της. Χαρακτηριστικό της σημασίας του μέσου αυτού είναι το γεγονός ότι διεθνείς οργανισμοί όπως το Συμβούλιο της Ευρώπης και η Ουνέσκο έχουν

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

2.1.Γεωγραφικά στοιχεία

Το νησί της Χίου βρίσκεται στην περιφέρεια του Βορείου Αιγαίου και συγκεκριμένα στο ανατολικό της τμήμα. Βρίσκεται πολύ κοντά της ακτής της Μικράς Ασίας μόλις 3,5 ναυτικά μίλια απόσταση από το Τσεσμέ. Είναι χαρακτηρισμένο σαν το πέμπτο μεγαλύτερο νησί της χώρας της με συνολική έκταση μόλις 842 τετραγωνικά χιλιόμετρα και με μήκος των ακτών της 213 τετραγωνικά χιλιόμετρα. Σύμφωνα με την τελευταία απογραφή του 2011 από την Ελληνική Στατιστική Αρχή, προκύπτει ότι ο μόνιμος πληθυσμός της περιφερειακής ενότητας της Χίου ανέρχεται σε 53.010 δημότες μαζί με τον δήμο των Οινουσσών και τον δήμο των Ψαρρών και πιο συγκεκριμένα ο δήμος της Χίου ανέρχεται συνολικά σε 51.339 άτομα πληθυσμό. Η πόλη της Χίου είναι η

πρωτεύουσα του νομού και έδρα της ομώνυμης Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης που περιλαμβάνει ακόμη δύο δήμους αυτών των Οινουσσών και αυτών των Ψαρών. (www.chiosnet.gr/tourism/default_gr.htm)

Το νησί είναι ορεινό με ψηλότερο βουνό της το Πελιναίο (1297μ.) 3 καλύπτεται κυρίως από πευκοδάση ενώ μόνο στα νότια και ανατολικά του νομού σχηματίζονται κάποιες πεδινές εκτάσεις. Το νησί ήταν πάντα ευνοούμενο από το θέμα της γεωγραφικής της θέσης μιας και βρισκόταν στο κέντρο μιας και ήταν σταθμός που γίνονταν το διαμετακομιστικό εμπόριο. Η Χίος αποτελείται από 64 χωριά τα οποία είναι διασκορπισμένα σε όλο το νησί και διακρίνονται σε τρία τμήματα, στα χωριά του βόρειου τμήματος τα Βορειόχωρα, στα χωριά του Κάμπου τα Καμποχώρια, καθώς και στα χωριά του νότιου τμήματος δηλαδή τα Μαστιχοχώρια που είναι καστροχώρια. Τα Βορειόχωρα βρίσκονται στο πιο ορεινό μέρος του νησιού, τα Καμποχώρια βρίσκονται μέσα στο κέντρο της Χίου και τα Μαστιχοχώρια που βρίσκονται πιο νότια του νησιού μιας και εκεί καλλιεργείται και αναπαράγεται η μαστίχα. Το κάθε χωριό έχει την δική του ιδιαίτερη ξεχωριστή του ιστορία και αξία μέσα στο πέρασ τον χρόνων, αποτελούνται από μια πλούσια φυσική ομορφιά είτε το ορεινό είτε το πιο πεδινό τμήμα του νησιού. (www.chiosnet.gr/tourism/default_gr.htm)

2.2.Ιστορία της νήσου Χίου

Η Χίος χαρακτηρίστηκε «παιπαλόεσσα» από τον Όμηρο για το πετρώδες έδαφός της και «μυροβόλος» από της νεότερους για την ευωδία που ξεχύνεται από τα περιβόλια της, όταν ανθίζουν την άνοιξη. Είναι ένα από μεγαλύτερα και ωραιότερα νησιά του κεντρικού Αιγαίου. Βρίσκεται σε απόσταση 6 μιλίων από τα παράλια της Δυτικής Μικράς Ασίας, απέναντι από τη χερσόνησο της Ερυθραίας, κοντά στην ιστορική Σμύρνη. Η λέξη Χίος είναι πιθανότατα φοινικική ή συριακή και σημαίνει τη μαστίχα ή το φίδι (στη συριακή chio= μαστίχα και chia=φίδι). Η μυθολογική παράδοση συνδέει το όνομα του νησιού με τον «Χίον» γιο του Ποσειδώνα ή του Ωκεανού και μιας νύμφης, που φέρεται ως πρώτος οικιστής του νησιού, από τον οποίο πήρε το όνομά του. Η νήσος της σε διάφορες εποχές και για διαφορετικούς λόγους είχε άλλα ονόματα. (Γ.Ζολώτα, *Ιστορία της Χίου, Αθήνα 1921*)

Το νησί της Χίου είναι πλούσιο σε ιστορικό και πολιτισμικό επίπεδο από τα παλαιότερα ακόμη χρόνια καθότι σαν λαός και τόπος έχει περάσει της καλές και δύσκολες στιγμές

μέσα στο πέρας των ετών από την προϊστορική περίοδο μέχρι και την απελευθέρωση της. Είχε μεγάλη ιστορική πορεία σαν τόπος και εξελίχθηκε από τα αρχαία χρόνια, τη βυζαντινή περίοδο, τη γενοβέζικη κυριαρχία, την τουρκοκρατία και την απελευθέρωση της.

2.2.1. Προϊστορία-Αρχαιότητα

Η Χίος φαίνεται ότι κατοικούνταν από την Νεολιθική τουλάχιστον εποχή, όπως δείχνουν ευρήματα στον αρχαιολογικό χώρο Εμπορείου και στο χωριό Άγιο Γάλα. Ως τα μέσα της Β' χιλιετίας π.Χ. κατοικήθηκε από της Πελασγούς που άφησαν τα ίχνη της στο τείχος που βρίσκεται κάτω από το Θολό ποτάμι. Ανάμεσα στο 1050 και στο 950 π.Χ. κατοικήθηκε από Ίωνες, Άβαντες από την Εύβοια και Μολοσσούς από την Αττική, και συνδέθηκε με της τύχες της Ιωνίας. Πόλη κράτος από τον 8^ο αι. π.Χ., η Χίος ανέπτυξε την οينوπαραγωγή, τη ναυτιλία, το εμπόριο, της τέχνης αλλά και το δουλεμπόριο. Κέντρο της η πόλη της Χίου στην ίδια θέση με τη σημερινή. Το δημοκρατικό (αριστοκρατικό) της πολίτευμα διαταράχτηκε από την τυρρανία του Στράττι, που εκδιώχθηκε το 499 κατά την Ιωνική επανάσταση εναντίον των Περσών. Το 493 οι Πέρσες κατακτούν τη Χίο, η οποία απελευθερώνεται το 479 μετά τη ναυμαχία της Μυκάλης για να προσχωρήσει το 478 στην Αθηναϊκή συμμαχία ως το 412 που αποστατεί. (<https://sites.google.com/site/9dhmotikochiou/home/e-istoria-tou-topou-mas>)

Οι Αθηναίοι καταλαμβάνουν της Οινούσες, λεηλατούν το νησί. Το 406 εκδιώκονται από τον Σπαρτιάτη Καλλικρατίδα, ο οποίος εγκαθιδρύει φιλοσπαρτιατική ολιγαρχία ενώ το 383 οι Χιώτες προσεγγίζουν ξανά την Αθήνα. Το 334 τελικά η Χίος θα καταληφθεί από της Μακεδόνες. Το 332 ο Αλέξανδρος θα αποκαταστήσει το δημοκρατικό πολίτευμα υπό τη σκέπη μιας μακεδονικής φρουράς. Η μακεδονική κυριαρχία θα κρατήσει μέχρι της αρχές του 2^{ου} αι π.Χ., όταν οι Χιώτες θα προσφέρουν το νησί ως βάση στο ρωμαϊκό στόλο με αντάλλαγμα να μείνει η Χίος ρωμαϊκή αλλά “ελεύθερη και αφορολόγητη” το 188 π.Χ. Παρά την προνομιακή της θέση η Χίος θα είναι έκτοτε μια επαρχία της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας και αργότερα του Βυζαντίου. (9ο Δημοτικό Σχολείο, Η ιστορία του τόπου μας, (<https://sites.google.com/site/9dhmotikochiou/home/e-istoria-tou-topou-mas>))

2.2.2. Βυζαντινή περίοδος – Γενοβέζικη κυριαρχία

Κατά την περίοδο αυτή η Χίος βρίσκεται υπό τον άμεσο έλεγχο της Πόλης και ορίζεται ως η έδρα του ναυτικού θέματος του Αιγαίου πελάγους. Στα πλαίσια των αμυντικών μέτρων που λαμβάνονται χτίζεται τον 10ο αιώνα το κάστρο της Χίου για την προστασία της πόλης και του πολυσύχναστου λιμένα της. Για τον καλύτερο έλεγχο των θαλάσσιων οδών κατασκευάζονται Βίγλες σε επιλεγμένα σημεία των ακτών. Όσον αφορά το εσωτερικό του νησιού κατασκευάζονται πύργοι (καστέλια) με σκοπό την επίβλεψη των χερσαίων εκτάσεων, και μικρά οχυρά για την προστασία των οικισμών. Κάποια από τα οχυρά αυτά, θα αποτελέσουν τους πυρήνες γύρω από τους οποίους θα οργανωθούν και θα πάρουν την οριστική τους μορφή, κατά τα γενοβέζικα χρόνια, οι οικισμοί των Μαστιχοχωρίων. Στην κεντρική και βόρεια Χίο δημιουργούνται σημαντικοί οικισμοί όπως η Νέα Μονή και ο Ανάβατος. (Αντώνης Σ. Δαμαλάς, *Ο οικονομικός βίος της νήσου Χίου, τόμος Α, σελ. 28-30.*)

Κατά τα μέσα του 14ου αιώνα αρχίζει η γενοβέζικη περίοδος της Χίου. Το 1305 ο πλούσιος έμπορος Benedetto Zaccaria, έγινε κύριος το νησιού. Ο αυτοκράτορας Ανδρόνικος Β' παραχώρησε ως φέουδο το νησί στην οικογένεια Zaccaria ως αντάλλαγμα για την βοήθεια που προσέφεραν οι Γενοβέζοι στην ανακατάληψη της Κωνσταντινούπολης από τους Βυζαντινούς. Η οικογένεια Zaccaria κράτησε τον έλεγχό του νησιού μέχρι το 1329 κάνοντας την Χίο από τις σημαντικές εμπορικές βάσεις του Βυζαντίου. Μετά την εκδίωξη του Martino Zaccaria από το νησί, λόγω της αθέτησης των συμφωνιών απέναντι στην αυτοκρατορία, η Χίος επέστρεψε για λίγα χρόνια κάτω από την Βυζαντινή κυριαρχία (Ειρήνη Σ. Παντελογιάννη, *Διπλωματική εργασία Παν. Αιγαίου, Η ιστορία της Χίου κατά το μεσαίωνα ως την Οθωμανική κατάκτηση του 1566, Χίος, 2004, κεφ. 1*)

Παρά τον σκληρό εξουσιαστικό χαρακτήρα της γενοβέζικης διακυβέρνησης και τη λεηλασία των φυσικών πηγών και του πληθυσμού, η περίοδος της Γενοατοκρατίας δημιουργεί ανάπτυξη στο νησί και οδηγεί σε προσέγγιση των ορθοδόξων με της Λατίνους κατοίκους σε κοινωνικό και πολιτισμικό επίπεδο. Οργανώνεται η αγροτική οικονομία με τα εσπεριδοειδή και τη μαστίχα και αναπτύσσεται η οικονομία του μεταξιού. Σχηματίζεται το δίκτυο των οχυρωματικών εγκαταστάσεων που περιλαμβάνουν κάστρα, καστέλια ή πύργους, βίγλες και οχυρωμένα καστροχώρια. Στην Mahona οφείλεται η ένταξη της Χίου σε ένα τεράστιο δίκτυο εμπορικών

σταθμών που περιλάμβανε μεταξύ άλλων τον Γαλατά της Κωνσταντινούπολης, τον Καφφά της Κριμαίας και την ίδια την Γένοβα, ενώ αυξήθηκε η σημασία του λιμανιού της. (Ειρήνη Σ. Παντελογιάννη, Διπλωματική εργασία Παν. Αιγαίου, Η ιστορία της Χίου κατά το μεσαίωνα ως την Οθωμανική κατάκτηση του 1566, Χίος, 2004, κεφ. 1)

2.2.3.Οθωμανική περίοδος

Από το 1566 η Χίος εντάσσεται στην Οθωμανική Αυτοκρατορία με ειδικές ρυθμίσεις που προβλέπουν ανάμεσα στα άλλα εμπορικές διευκολύνσεις για τους Χιώτες, αναγνώριση των δικαιωμάτων και της ιδιοκτησίας και ειδικό καθεστώς για τα μαστιχοχώρια. Τις εξελίξεις στο νησί μετά την κατάκτηση σημάδεψαν η επίθεση των Φλωρεντίνων το 1599 και κυρίως η σύντομη κατάληψη του νησιού το 1694-1695 από της Βενετούς, που οδήγησε στην επαναδιαπραγμάτευση του καθεστώτος της Χίου. Ο μακρύς 18^{ος} αιώνας (συμβατικά ως το 1822) αποτελεί τον “χρυσό αιώνα” της Χίου. Κύριο μοχλό για την οικονομική ανάπτυξη αποτέλεσαν τα μεταξωτά που παράγονταν παντού σε ολόκληρη τη Χίο, κυρίως σε οικιακούς αργαλειούς που οργανώνονταν σε μεγάλα πρωτοβιομηχανικά δίκτυα και κατευθύνονταν της μεγάλης αγοράς της Ανατολής. Η οικονομική άνθηση ενισχύει την εκπαιδευτική κίνηση, με την ίδρυση της Σχολής της Χίου το 1792. Η Σχολή αναπτύχθηκε με τη συνεργασία σημαντικών λογίων και με την καθοδήγηση του Αδαμαντίου Κοραή και αποτέλεσε έναν ευρύτερο πολιτιστικό πόλο με τη δημιουργία εργαστηρίων, βιβλιοθήκης και τυπογραφείου, αλλά καταστράφηκε ολοσχερώς το 1822. (9ο Δημοτικό Σχολείο, Η ιστορία του τόπου μας, <https://sites.google.com/site/9dhmotikochiou/home/e-istoria-tou-topou-mas>)

2.2.4. 19^{ος} – 20^{ος} αιώνας

Ο 19^{ος} αιώνας χαρακτηρίζεται από την ανάπτυξη του χιακού στοιχείου εκτός Χίου κυρίως και από της αλλεπάλληλες καταστροφές του νησιού. Το 1822 οι Σφαγές της Χίου ερημώνουν το νησί. Το 1839 καταργούνται οι ειδικές ρυθμίσεις για το μαστίχι. Στο νησί αναπτύσσεται η ναυτιλία, το εμπόριο κυρίως των εσπεριδοειδών, και μικρής κλίμακας ποτοποιΐα. Ο σεισμός του 1881 ερειπώνει πολλούς οικισμούς και τη Χώρα, ενώ προκαλεί τη μετανάστευση στη Μικρά Ασία και στην Πόλη κυρίως. Για πολλά

χρόνια η Χίος περιμένει κυρίως την απελευθέρωση που θα έλθει της 11 Νοεμβρίου του 1912. Για μια δεκαετία περίπου το νησί περνά μια μεταβατική φάση ένταξης της ελληνικούς θεσμούς. Πολλοί Χιώτες επιστρατεύονται και πολεμούν στο Μακεδονικό Μέτωπο, στην Ουκρανία και στη Μικρά Ασία. Η Μικρασιατική Καταστροφή πλημμυρίζει τη Χίο με στρατό και πρόσφυγες. Στην κεντρική πλατεία της Χώρας, στο Βουνάκι, κηρύσσεται η “Επανάσταση” του συνταγματάρχη Πλαστήρα, το Σεπτέμβριο του 1922. Η Χίος εντάσσεται ολοκληρωτικά στο ελληνικό κράτος. Μετά τον πόλεμο του 1940-1941, το νησί τελεί υπό γερμανική ναζιστική κατοχή από της 4/5/1941. Την περίοδο αυτή η Χίος αποτελεί πέρασμα για την Τουρκία, όπου κατευθύνονται όσοι σπεύδουν να καταταχτούν της Ελληνικές Δυνάμεις στη Μέση Ανατολή, της και πολλοί που σπρώχνονται από την πείνα και την καταπίεση των κατοχικών αρχών. Στα χρόνια μετά τον Εμφύλιο το νησί στηρίχθηκε οικονομικά στην ναυτιλία και την μετανάστευση. Μετά το 1974 η επιδείνωση των σχέσεων Ελλάδας – Τουρκίας στέρησε πάλι το νησί από την επικοινωνία με της απέναντι ακτές. Σήμερα για πρώτη φορά το νησί δείχνει να στρέφεται οικονομικά στην ανάπτυξη του ήπιου πολιτισμικού τουρισμού και στην αξιοποίηση του πλούτου της μαστίχας. (9ο Δημοτικό Σχολείο, Η ιστορία του τόπου μας, <https://sites.google.com/site/9dhmotikochiou/home/e-istoria-tou-topou-mas>)

2.2.5. Η καταστροφή της Χίου

Ο όρος «Καταστροφή της Χίου» αναφέρεται της σφαγές που διενεργήθηκαν στη Χίο κατά της μήνες Απρίλιο και Μάιο του 1822, μετά από μια σύντομη εξέγερση των κατοίκων με την παρακίνηση ομάδας επαναστατημένων Σαμιωτών κάτω από της διαταγές του Λυκούργου Λογοθέτη τον Μάρτιο του 1822. Της 30 Μαρτίου αρχίζει η επίθεση του οθωμανικού στόλου με αρχηγό τον Καρά Αλή, που καταλήγει στην κατάληψη της Χώρας και στην απόλυτη επικράτηση κατά των επαναστατών ως της 2 Απριλίου, Μεγάλο Σάββατο. Της 23 Απριλίου εκτελούνται στο Κάστρο της Χίου, όπου κρατούνταν όμηροι, οι αντιπρόσωποι των χωριών, οι δημογέροντες και ο Μητροπολίτης Χίου Πλάτων Φραγγιάδης. Έκτοτε οθωμανοί στρατιώτες άρχισαν να λεηλατούν, να σκοτώνουν και να πυρπολούν κατά το δοκούν. Οι σφαγές και η λεηλασία διεξήχθησαν σε δυο φάσεις, μια πριν και μια μετά την πυρπόληση της οθωμανικής ναυαρχίδας από τον Κωνσταντίνο Κανάρη της 6-7 Ιουνίου 1822. Θανατώθηκαν αρκετές χιλιάδες, εξανδραποδίστηκε πολύ μεγάλος αριθμός και χιλιάδες εκδιώχθηκαν ως πρόσφυγες. Από τη φωτιά και τη λεηλασία καταστράφηκε το Γυμνάσιο της Χίου με

την πολύτιμη βιβλιοθήκη και τα εργαστήρια του και η Νέα Μονή. Ο πληθυσμός που επέστρεψε δέχτηκε άλλη μια σφαγή κατά την ανεπιτυχή εκστρατεία για απελευθέρωση του νησιού το 1827-1828. Οι σφαγές της Χίου ενίσχυσαν το φιλελληνικό κίνημα υποστήριξης της Επανάστασης στην Ευρώπη και ενέπνευσαν μεγάλους καλλιτέχνες. Οι σημαντικότερες δημιουργίες που εμπνεύστηκαν από την Καταστροφή είναι ο πίνακας του Ευγένιου Ντελακρουά «Σκηνές από της σφαγές της Χίου» και το ποίημα του Βίκτωρος Ουγκώ «Το παιδί της Χίου». (9ο Δημοτικό Σχολείο, Η ιστορία του τόπου μας, <https://sites.google.com/site/9dhmotikochiou/home/e-istoria-tou-topou-mas>)

2.3.Πολιτιστικοί πόροι της Χίου

Η Χίος είναι πλούσια σε πολιτιστικά εκθέματα, αρχαιολογικούς χώρους, μνημεία σπουδαίας αρχιτεκτονικής. Ορισμένα από τα σημαντικότερα είναι:

2.3.1.Αρχαιολογικοί χώροι

- **Δασκαλόπετρα:** βρίσκεται στον ομώνυμο οικισμό του δήμου Ομηρούπολης. Πρόκειται για έναν βράχο πάνω στον οποίο, σύμφωνα με τη παράδοση, δίδασκε ο Όμηρος. Έγκυρες πηγές μας πληροφορούν ότι η Χίος είναι η γενέτειρα του μεγάλου αρχαίου ποιητή.
- **Αρχαιολογικός χώρος Εμπορείου:** αρχαίος οικισμός που δημιουργήθηκε από τους Ίωνες κατά τη διάρκεια της γεωμετρικής περιόδου (6ος -7ος αιώνας π.Χ.) και εγκαταλείφθηκε το 1100 π.Χ. λόγω πυρκαγιάς. Στον αρχαιολογικό του χώρο ανακαλύφθηκε πλήθος ευρημάτων (γλυπτά, αγγεία, πήλινα ειδώλια, σκεύη, διακοσμητικά αντικείμενα) τα οποία εκτίθενται στο Αρχαιολογικό Μουσείο της Χίου.
- **Ναός του Απόλλωνα στα Φανά:** Πρόκειται για εντυπωσιακό ναό του 9ου αιώνα π.Χ. ο οποίος υπέστη σοβαρές καταστροφές στα χριστιανικά χρόνια και στη θέση του οικοδομήθηκε μια παλαιοχριστιανική βασιλική.
- **Άγιο Γάλας:** χωριό στο ΒΔ άκρο της Χίου, που διαθέτει ένα από τα μοναδικά στον ελληνικό χώρο σπήλαια, με σύμπλεγμα τριών τουλάχιστον σπηλαίων. Στο σπήλαιο, που είναι επισκέψιμο, εγκαταστάθηκαν άνθρωποι από την πρώιμη Νεολιθική εποχή (6000-5000 π.Χ.) και έζησαν εκεί περίπου μέχρι το 2700 π.Χ. Τα ευρήματα από το σπήλαιο που ανήκουν σε δύο διαφορετικές εποχές

υπάρχουν στο Αρχαιολογικό Μουσείο Χίου. Στην είσοδο του σπηλαίου, όπου υποστηρίζεται ότι στάζει Άγιο Γάλα, υπάρχει εκκλησία αφιερωμένη στην Παναγιά την Αγιογαλούσaina. (<https://www.aegeanvacation.com/el/xios-arxaiologikoi-xoroi>)

Εικόνα 2.2. Άγιο Γάλα
Εμπορείου

<https://astraparis.gr/to-kastro-ena>
<https://www.aplotaria.gr/ancient-emporios-tsardaka>
Review-g189476-d7020104-Reviews-Poly

Εικόνα 2.3. Αρχαιολογικός χώρος

monadiko-

2.3.2.Μεσαιωνικά μνημεία

Η Χίος διαθέτει ένα από τα καλύτερα διατηρημένα μεσαιωνικά αμυντικά δίκτυα που σώζονται στη Μεσόγειο (κάστρα και πύργοι, βίγλες, οχυρωμένοι οικισμοί). Πρόκειται για μια αξιοσημείωτη περίπτωση διάσωσης ενός συστήματος άμυνας που παρουσιάζει κοινά χαρακτηριστικά με άλλες περιοχές της Μεσογείου. Το μεσαιωνικό παρελθόν του νησιού αποτυπώνεται ανάγλυφο στα μνημεία που σώζονται από αυτή την περίοδο, τόσο στην πόλη, όσο και στα χωριά, στα οποία ανιχνεύονται στοιχεία βυζαντινά, γενοβέζικα και ενετικά. Η ιστορία της Μεσαιωνικής περιόδου ζωντανεύει στα πολυάριθμα κάστρα και τους πύργους του νησιού, μάρτυρες της ανάγκης για οχύρωση και άμυνα ενάντια σε πειρατές, επιδρομείς αιετίδοξους κατακτητές. Ειδικότερα στα χρόνια της κατάκτησης της Χίου από τους Γενοβέζους, τα χωριά της Νότιας Χίου, όπου παράγεται η μαστίχα (Μαστιχοχώρια), οργανώνονται ως οικισμοί-φρούρια, με στόχο την άμυνα έναντι της εξωτερικής επιβουλής, αλλά και τον έλεγχο του ανθρώπινου δυναμικού. Εντυπωσιακό στοιχείο αποτελεί το Κάστρο της Χίου, που βρίσκεται στη βόρεια πλευρά του λιμανιού της πόλης της Χίου. Εντυπωσιακά είναι επίσης τα Μεσαιωνικά καστροχώρια που εξακολουθούν να είναι ζωντανοί οικισμοί. (<https://www.chios.gr/el/ti-na-deite/aksiotheata/mesaionikoi-oikismoi-kastra>)

2.3.3. Παραδοσιακοί οικισμοί – νεοκλασικά με ιδιαίτερη αρχιτεκτονική

- **Ο Κάμπος** είναι ένας τόπος ιδιαίτερης αρχιτεκτονικής, περιβαλλοντικής και πολιτιστικής σημασίας, δημοφιλής κυρίως για τα περιβόλια των εσπεριδοειδών και τα αρχοντικά πολλών ισχυρών οικογενειών του νησιού. Η περιοχή του Κάμπου αναπτύχθηκε τον 14^ο αιώνα από τους Γενοβέζους και έπαιξε σημαντικό ρόλο στην ευρύτερη κοινωνική και οικονομική εξέλιξη. Η απασχόληση με τα εσπεριδοειδή αποτέλεσε πηγή πλούτου για τους τοπικούς εμπόρους. Το εμπόριο των Χιωτών εξαπλώθηκε σε Ευρώπη, Ασία, Ινδία και σε άλλους προορισμούς διεθνώς. Σήμερα, ο Κάμπος χαρακτηρίζεται «Ιστορικός τόπος», τόσο εξαιτίας της μοναδικής του αρχιτεκτονικής του ιδιομορφίας, όσο και της παρελθούσας αίγλης του. (Πολιτισμικές διαδρομές στον Κάμπο της Χίου, ΔΑΕΧ, εκδόσεις 2006)

Εικόνα 2.4. Αρχοντικό Αργέντι
Κοραή

<http://www.argentikon.gr/el/gallery> http://myrovoloschios.blogspot.com/post_26.html

Εικόνα 2.5. Η Βιβλιοθήκη

- **Η Βιβλιοθήκη του Κοραή**, η οποία στεγάζεται στην πόλη της Χίου το οποίο αποτελεί χαρακτηριστικό δείγμα της ιδιόρρυθμης νεοκλασικής αρχιτεκτονικής με περίτεχνο βοτσαλωτό δάπεδο στην αυλή. Στο εσωτερικό του φιλοξενείται μια από τις σημαντικότερες βιβλιοθήκες της χώρας, (η τρίτη ως προς τον αριθμό των βιβλίων και των συλλογών, μετά την Εθνική Βιβλιοθήκη και τη Βιβλιοθήκη της Βουλής).

2.3.4. Θρησκευτικά προσκυνήματα

Στη Χίο υπάρχει πλήθος από θρησκευτικά προσκυνήματα. Περίπου 30 μοναστήρια και εκατοντάδες εκκλησίες που αποτελούν βυζαντινά μνημεία. Η βυζαντινή εκκλησία της Νέας Μονής του 11^{ου} αιώνα έχει χαρακτηριστεί από την Unesco μνημείο Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς. Αξιόλογες είναι επίσης η βυζαντινή εκκλησία της Παναγίας

Κρήνας, η Μονή Αγίου Μηνά που κατά τη σφαγή της Χίου σφαγιάστηκαν 3000 κάτοικοι του νησιού, οι Άγιοι Απόστολοι στο Πυργί, η Παναγία Κρήνα (12ο με 13ο αιώνα) στα πρότυπα των εκκλησιών της Κωνσταντινούπολης, Μονή Μυρσινιδίου με τη θαυματουργή εικόνα της παναγίας, οι Άγιοι Πατέρες στην σπηλιά των μοναχών που ίδρυσαν τη Νέα Μονή, η Αγία Μαρκέλλα στη Βολισσό, προστάτιδα της Χίου.

Εικόνα 2.6. Η Αγία Μαρκέλλα

Εικόνα 2.7. Η Μονή Αγίου Μηνά

Εικόνα 2.8. Η Νέα

Μονή

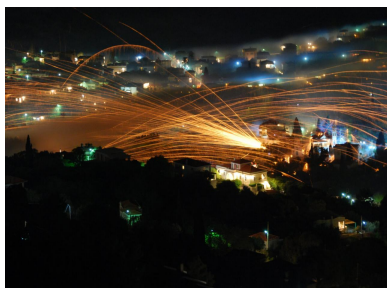
<https://www.chios.gr/el/ti-na-deite/aksiotheata/monastria>

2.3.5.Μουσεία

Τα σημαντικότερα μουσεία και τα περισσότερο αξιοποιημένα είναι, το Αρχαιολογικό Μουσείο Χίου, το Βυζαντινό Μουσείο, το Μουσείο της Νέας Μονής, το Παλατάκι Ιουστινιάνι, το Μουσείο Μαστίχας, τα Ναυτικά Μουσεία Χίου και Οινουσσών, το Λαογραφικό Μουσείο Καλλιμασιάς και το Λαογραφικό Μουσείο στα Λεπτόποδα.

2.3.6.Εκδηλώσεις – Φεστιβάλ

Στα ήθη και τα έθιμα του Νομού περιλαμβάνονται τα καλοκαιρινά Πανηγύρια, ο Πασχαλινός Ρουκετοπόλεμος, τα Αγιοβασιλιάτικα Βαποράκια, η Πασχαλινή Μόστρα των Θυμιανών, η Γιορτή Μαστίχας (Φιλοπρόδος Όμιλος Εμπορείου), το Ολοκαύτωμα των Ψαρών, όπου καθένα από αυτά προβάλλει παραδόσεις που σχετίζεται με την ιστορία του νησιού και αποτελεί πόλο έλξης τόσο τουριστών όσο και ντόπιων.

Εικόνα 2.9. Ο ρουκετόπολεμος
Μουσείο Μαστίχας

Εικόνα 2.10. Το Ναυτικό μουσείο

Εικόνα 2.11. Το

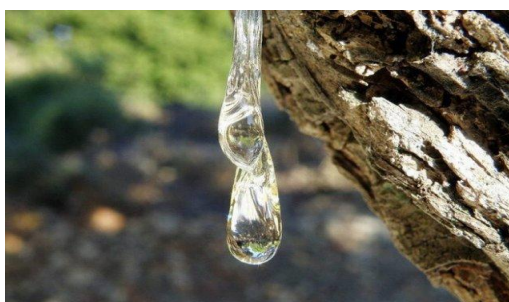
<https://m.eirinika.gr/article/151614/i-mastiha-hioy-rihnei-tin-holisteroli-vomva-ygeias-sto-piato-sas-ohi-mon>

<https://www.naftemporiki.gr/story/982529/nautiko-mouseio-tis-xiou-faros-politismou-me-plousia-ekthema>

https://www.aktor.gr/politistika_synedriaka_psyxagogika_kentra/arthro/moyseio_mas_tixas_xioy-15354997/

2.3.7. Τοπική παράδοση

Βασικό κομμάτι της τοπικής παράδοσης του νησιού αποτελούν τα γλυκά του κουταλιού, το τοπικό ούζο, οι τοπικοί χυμοί και τα αναψυκτικά του κάμπου, η τοπική χιώτικη μύρα και το κρασί (Αριούσιος Οίνος), η μαστίχα, τα είδη λαϊκής τέχνης του Συνεταιρισμού της Καλλιμασιάς και η αγγειοπλαστική των Αρμολίων καθώς αποτελούν πόλο έλξης σημαντικού αριθμού επισκεπτών.

Εικόνα 2.12. Το δάκρυ της μαστίχας
(Αρμόλια)

Εικόνα 2.13. Είδη αγγειοπλαστικής

2.4. Μεσαιωνικά χωριά Χίου

Πολλά Μεσαιωνικά χωριά έμειναν ανέπαφα μετά το μεγάλο σεισμό της Χίου. Όλα είναι μαγευτικά, το καθένα με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του που αξίζει να παρατηρήσει κανείς. Το Πυργί εντυπωσιάζει τον επισκέπτη με την αξιόλογη τεχνοτροπία της τοίχους των σπιτιών, το γνωστό ξιστό με την εντυπωσιακή διακόσμηση των γεωμετρικών σχημάτων στον εξωτερικό σοβά, τα Μεστά είναι το πιο καλοδιατηρημένο μεσαιωνικό χωριό με την ολοκληρωτικά αποκαταστημένη όψη του οικισμού. Αξίζει να σταθεί κανείς στην Τράπεζα των Ολύμπων, στη διζωνική δομή της Βέσσας και στη μείξη αστικών και παραδοσιακών στοιχείων στην Καλαμωτή. Η πολεοδομική και αρχιτεκτονική της μορφή με τα λιθόστρωτα στενά δρομάκια της, τους ψηλούς πέτρινους τοίχους, τις θολωτές σκεπές, τα πυργόπουλα, είναι μία εικόνα από το παρελθόν που έχει ενταχθεί τόσο αρμονικά και δημιουργικά στη σύγχρονη ζωή του τόπου. Ο επισκέπτης περπατώντας μέσα στα χωριά αυτά, αισθάνεται ότι ακούει της φωνές και τα βήματα της εποχής εκείνης του Μεσαίωνα και ζει μια μοναδική εμπειρία.

Τα χωριά της νοτιοδυτικής Χίου διατηρούν τη δομή του οχυρωμένου οικισμού είτε σε χωριά που διασώζεται ο εξωτερικός τοίχος (Ολύμποι, Μεστά), είτε σε χωριά που σώζονται τμήματα και η γενική εικόνα του εσωτερικού του οικισμού (Πυργί, Βέσσα, Καλαμωτή). Τα χωριά αναπτύσσονται γύρω από έναν κεντρικό πύργο και οι εξωτερικοί τοίχοι των σπιτιών σχηματίζουν το τείχος (οξώγυρο) το οποίο συνήθως διέθετε δυο “πόρτες”. Στην κεντρική πλατεία (πιάτσα ή λιβάδι) δεσπόζει ο κεντρικός πύργος και η εκκλησία του χωριού.

(Σαραντάκου Έφη κ.α., 2005 *Encyclopaedia of the Hellenic World, Constantinople*)

Ο Δημ. Βικέλας στο εκτενές αφήγημά του «Λουκής Λάρας» περιγράφει την αρχιτεκτονική και πολεοδομική μορφή των μεσαιωνικών χωριών της Χίου: «Τα χωριά της Χίου ήσαν ως φυλακαί. Δεν έχουν τείχη, αλλά κατά τας τέσσαρας εξωτερικάς πλευράς των οικιών τα οπίσθια συνεχόμενα αποτελούν αδιάκοπον προτείχισμα. Αι θύραι των οικιών κείνται εντός του χωριού, η κεντρική δε αυτού οδός τέμνουσα των οικιών τη συνέχειαν, σχηματίζει του οχυρώματος την πύλη. Οδοί λείαν στενοί και οικοδομαί συνεσφιγμένοι περί την εξωτερική πλευρά των οικιών. Εις το μέσο ευρίσκονται οι πύργοι».

2.4.1. Ιστορία μεσαιωνικών χωριών

Η ιστορία των μεσαιωνικών χωριών σχετίζεται με τη μαστίχα της Χίου. Στα χρόνια της κατάκτησής της από της Γενοβέζους (1346-1566), τα χωριά της νότιας Χίου οργανώθηκαν ως οικισμοί-φρούρια, με στόχο την άμυνα απέναντι της επιδρομείς που μάστιζαν το Αιγαίο.

Αθέατα από τη θάλασσα, τα χωριά που συνθέτουν το μεσαιωνικό σύμπλεγμα οικισμών που χτίστηκαν για να στεγάσουν της οικογένειες των καλλιεργητών της μαστίχας και των αρχόντων. Το προϊόν ήταν το πολυτιμότερο αγαθό του νησιού που ταξίδευε σε όλο τον κόσμο από τους Ρωμαίους ευγενείς, τα χαρέμια των Οθωμανών και τα μοναστήρια των Φραγκισκανών μοναχών. Ο σεισμός του 1881 κατέστρεψε πολλά από τα χωριά αυτά. (Μαστιχοχώρια – το πιο μυθικό κομμάτι της Χίου- <https://www.dinfo.gr/>)

2.4.2.Πολεοδομική συγκρότηση

Η αναδιάρθρωση του οικιστικού δικτύου των Μεσαιωνικών οικισμών επετεύχθη φέρνοντας μηχανικούς από τη Γένοβα και εφαρμόζοντας ένα μοντέλο οικιστικής δόμησης το οποίο είχε εφαρμοστεί την ίδια χρονική περίοδο ή και προγενέστερα σε άλλες κτήσεις τους. Χρησιμοποιώντας τις τοποθεσίες των βυζαντινών πύργων συνένωσαν γύρω από αυτούς τους διάσπαρτους οικισμούς σε μεγαλύτερους με βάση το πολεοδομικό μοντέλο που εισήγαγαν από τη δύση. Η σχεδιαστική αρχή με βάση την αντίληψη της ασφάλειας είναι η εξοικονόμηση χώρου. Τα σπίτια περιορίστηκαν σε έκταση και αναγκαστικά αναπτύχθηκαν σε ύψος. Γενικεύονται οι μικροί χώροι, και τα επί μέρους στοιχεία της κατοικίας οργανώνονται με σκοπό τον περιορισμό των διαστάσεων που καταλαμβάνουν (κοινές εισοδοί σπιτιών, ξύλινες κινητές σκάλες που οδηγούν από το αίθριο στο δώμα. Στο κέντρο του οικισμού υπάρχει ο πύργος και η πλατεία. Μεταξύ πύργου και εξωτερικών τειχών υπάρχει ένα πυκνό και συνεχές σύστημα δόμησης δίνοντας την εντύπωση της μεγακατασκευής. Δεν υπάρχουν μεμονωμένα σπίτια, αλλά ένα ενιαίο κέλυφος στο οποίο εντάσσονται οι 20 λειτουργίες των κατοικιών χωριστά, και που υπάρχουν τρεις τελείως ανεξάρτητες οριζόντιες κινήσεις. (Χαράλαμπος Θ. Μπούρας, Ελληνική παραδοσιακή αρχιτεκτονική, Χίος, Αθήνα, εκδ. Μέλισσα, 1992 και Φίλιπα Αποστόλου, Το κάστρο της Αντιπάρου, Αθήνα, 1978, σελ. 111- 126)

Τα εξωτερικά τείχη των χωριών, στη σημερινή τους μορφή, δεν αποτελούν μία ξεχωριστή κατασκευή, αλλά αποτελούν μέρος του συμπαγούς συμπλέγματος των κατοικιών. Οι κατοικίες αυτές δεν έχουν ανοίγματα στους εξωτερικούς τους τοίχους. Το γενικό σχήμα των χωριών ήταν κλειστό τετράπλευρο με κάποιες παραλλαγές ανάλογα με την τοπογραφική ιδιαιτερότητα του κάθε χωριού. (Χαράλαμπος Θ. Μπούρας, Ελληνική παραδοσιακή αρχιτεκτονική, Χίος, Αθήνα, εκδ. Μέλισσα, 1992 και Φίλιπα Αποστόλου, Το κάστρο της Αντιπάρου, Αθήνα, 1978, σελ. 111- 126)

Οι πύλες των χωριών από τις οποίες διέρχονταν οι κεντρικοί άξονες ήταν μία ή δύο και

πάντα η κεντρική είναι τοποθετημένη με βορεινό προσανατολισμό. Αυτό πιθανότατα συνέβαινε ώστε σε περίπτωση πολιορκίας να βρίσκονται οι επιτιθέμενοι σε δυσμενέστερη θέση σε σχέση με τον ήλιο. Στις πύλες υπήρχε πάντοτε ένας υπάλληλος της Mahona ο οποίος ήταν υπεύθυνος για τον έλεγχο της ποσότητας της μαστίχας που διακινούνταν κατά τη διάρκεια της ημέρας, καθώς και του εργατικού δυναμικού. Κατά τη διάρκεια της νύχτας οι πύλες των χωριών έκλειναν και κανένας δεν επιτρεπόταν να εισέλθει ή να εξέλθει από αυτές. (Αντώνης Σ. Δαμαλάς, Ο οικονομικός βίος της νήσου Χίου)

Συμπερασματικά, μπορούμε να πούμε ότι η πολεοδομική μορφή ανταποκρίνεται κυρίως της ανάγκες της άμυνας. Όμως, όπως είναι φυσικό, παρουσιάζονται μεγάλα μειονεκτήματα από την πλευρά της υγιεινής και των ανέσεων της ζωής. Οι χωρικοί στα τελευταία χρόνια άρχισαν να ανανεώνουν τα σπίτια της, το πρόβλημα όμως της μελλοντικής εξέλιξης με τη διατήρηση του τοπικού χαρακτήρα παραμένει άλυτο.

2.4.3. Οχύρωση

Το έξω όριο των χωριών, πού αδιάσπαστο δημιουργεί το αμυντικό τείχος, σχηματίζεται από της εξωτερικούς τοίχους των ακραίων κατοικιών. Στις γωνίες του τείχους σχηματίζονται μικροί κυκλικοί πύργοι, ενώ στο κέντρο του χωριού, σε θέση καθοριστική για το γενικό του σχήμα, υψώνεται ο **Κεντρικός Αμυντικός Πύργος**. Είχε λειτουργίες ανάλογες με εκείνες της ακρόπολης. Ένα κτήριο ορθογώνιο, μεγάλων διαστάσεων (περίπου 20x20), τριώροφο ή τετραώροφο, προσανατολισμένο στα τέσσερα σημεία του ορίζοντα. Εξωτερικά περιβάλλεται από τετραγωνικό περιτοίχισμα με τέσσερις μικρούς στρογγυλούς πυργίσκους (πυργόπουλα), ένα σε κάθε μία από τις τέσσερις γωνίες τους. Ο πύργος δεν είχε είσοδο στο ισόγειο και η προσπέλασή γινόταν κατευθείαν στον όροφο με ελαφρά κινητά στοιχεία τα οποία συνέδεαν προσωρινά το περιτοίχισμα με τον πύργο και μπορούσαν να απομακρυνθούν και να τον απομονώσουν. Στις πλευρές του πύργου και σε κάθε όροφο, εκτός ισόγειου, υπάρχουν τοξωτά παράθυρα ή πολεμίστρες. Σε κάθε πλευρά του δώματος υπάρχουν οδοντωτές επάλξεις (τα μέρουλλα των βυζαντινών). Ο πύργος ήταν το μεγαλύτερο και το ψηλότερο κτίμα του οικισμού, ενώ η είσοδος στο χωριό γινόταν από μία ή περισσότερες πύλες. Μέρος της οχύρωσης των μεσαιωνικών οικισμών της Ν. Χίου ήταν και οι βίγλες οι οποίες είχαν το ρόλο παρατηρητήριου. Μερικές από αυτές σώζονται ακόμη. Οι βίγλες ήταν τοποθετημένες σε κατάλληλες περίοπτες θέσεις από της παραλίες μέχρι το χωριό. Οι βιγλάτορες (παρατηρητές) είχαν οπτική επαφή μεταξύ της. Σε περίπτωση εμφάνισης πειρατικού πλοίου, ο πρώτος βιγλάτορας που το έβλεπε, άναβε φωτιά και το σήμα κινδύνου μεταδιδόταν

διαδοχικά από βιγλάτορα σε βιγλάτορα στο χωριό και σε όλους της κατοίκους που βρισκόταν στην εξοχή. Όλοι εγκατέλειπαν της δουλειές της, έτρεχαν στο χωριό και αμπάρωναν της πόρτες του τείχους του πύργου. (Χαράλαμπος Θ. Μπούρας, Ελληνική παραδοσιακή αρχιτεκτονική, Χίος, Αθήνα, εκδ. Μέλισσα, 1992 και Φίλιπα Αποστόλου, Το κάστρο της Αντιπάρου, Αθήνα, 1978, σελ. 111- 126) & (Σύλλογος Πυργούσων Αττικής «Το Πυργί της Χίου» Αθήνα 2010)

Τα γενικά χαρακτηριστικά των κεντρικών πύργων δεν μπορούμε να τα αναγνωρίσουμε σήμερα σε κανένα χωριό, παρά μόνο στο Πυργί, του οποίου ο κεντρικός πύργος διατηρείται κάπως καλύτερα και μας δίνει μια ιδέα όλου του. Άποψη του Κεντρικού Πύργου του χωριού όπως ήταν παλιά βλέπουμε στη φωτογραφία που ακολουθεί.

Εικόνα 2.14.Ο Κεντρικός Πύργος του χωριού – Άποψη 1930 – Πηγή: Χ.Μπούρας, «Ελληνική Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική» Αθήνα 1992

2.4.4.Η αμυντική διάταξη

Τόσο η διάταξη της κατοικίας μέσα στον οικισμό όσο και η ίδια η οργάνωσή της επηρεάζεται άμεσα από την αντίληψη του μεσαιωνικού ανθρώπου για ασφάλεια και συγκέντρωση. Η κάθε κατοικία αποτελούσε μέρος του γενικού και οχυρωματικού συστήματος. Για το σκοπό αυτό, τα εξωτερικά σπίτια, που σχημάτιζαν το τείχος, τοποθετούνταν κολλητά το ένα στο άλλο χωρίς να δημιουργούνται κενά μεταξύ της. Την ίδια οργανωτική αρχή εξυπηρετεί η ύπαρξη επίπεδων δωματίων ίδιου ύψους, που έδιναν της

κατοίκους τη δυνατότητα διαφυγής της τον πύργο σε περίπτωση κινδύνου. Η ίδια η κατοικία οργανώνεται σαν οχυρό, αφού στο ισόγειό της (κατώγι) υπήρχαν μικρές τοξικές θυρίδες, που χρησίμευαν για την άμυνα. Τέλος, τα υλικά δόμησης (ασβεστόλιθος, πωρόλιθος, και σχιστόλιθος), όντας απρόσβλητα από τη φωτιά, εξυπηρετούσαν με τη σειρά της την αμυντική λειτουργία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

3.1. Στοιχεία της Πολιτιστικής Διαδρομής

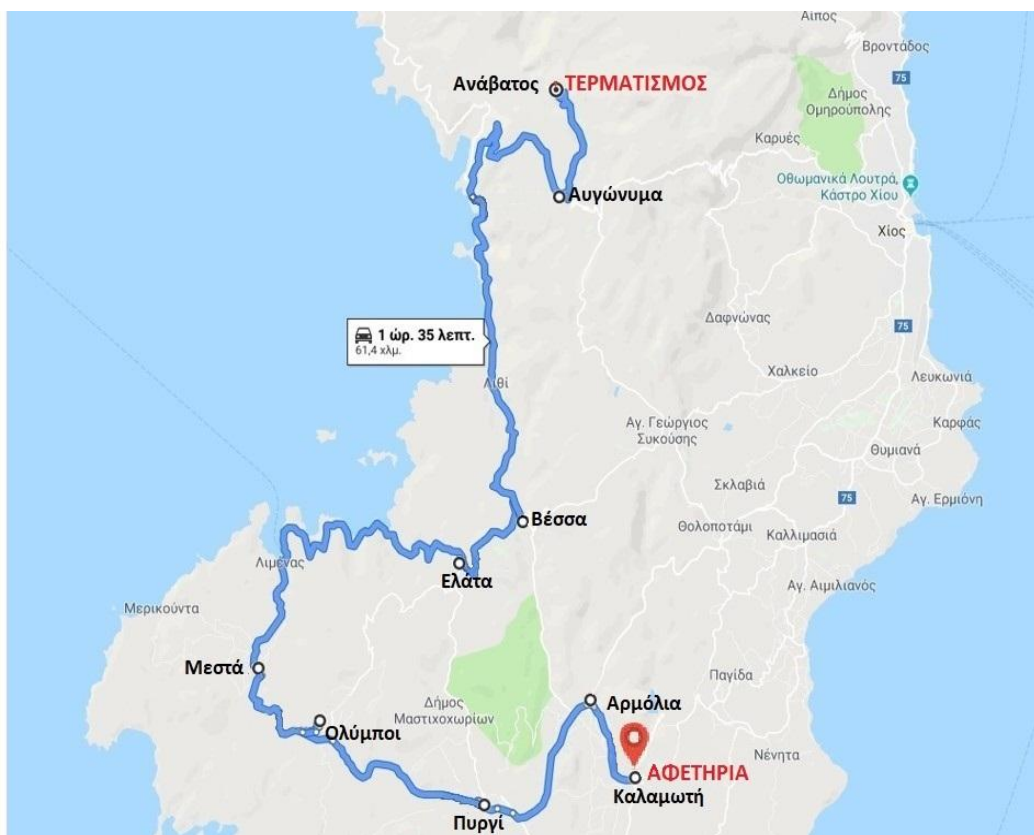
Το ενοποιητικό στοιχείο που καθορίζει τη χάραξη της διαδρομής μας είναι «Τα Μεσαιωνικά χωριά της Χίου». Μέσα από την πολιτιστική διαδρομή, ο επισκέπτης θα ταξιδέψει σε μία άλλη εποχή, θα περιηγηθεί μέσα στα γραφικά σοκάκια, θα θαυμάσει την τεχνοτροπία των οικισμών, θα γνωρίσει τον πολιτισμό και θα εμπλακεί ενεργά στην καθημερινότητα των κατοίκων. Θα έχει επίσης τη δυνατότητα να συμμετέχει σε δρώμενα, τοπικές πολιτιστικές εκδηλώσεις, φεστιβάλ και πανηγύρια που είναι πλούσια σε όλα τα χωριά αυτά όλη τη διάρκεια του έτους και πληθαίνουν ακόμη περισσότερο κατά την καλοκαιρινή περίοδο και να γευτεί τοπικά προϊόντα όπως γλυκά του κουταλιού, λικέρ με μαστίχα και κανέλα αλλά και να θαυμάσει πίνακες ζωγραφικής και έργα γλυπτικής με τοπική θεματολογία καθώς και έργα κεραμικής τέχνης. Τέλος θα γνωρίσει τα βασικά στοιχεία που συνθέτουν τη φυσιογνωμία των τόπων αυτών που είναι οι λαϊκές παραδόσεις, οι παραδοσιακοί χοροί και τα τραγούδια, η τοπική διάλεκτος, τα ήθη και τα έθιμα.

3.2. Χάραξη της Πολιτιστικής Διαδρομής

Τα βασικά στοιχεία που συνθέτουν την πολιτιστική διαδρομή μας, είναι η συνολική απόσταση η οποία είναι 61,4 χλμ και η εκτιμώμενη διάρκειά της που είναι 1 ώρα και 35 λεπτά (μη συμπεριλαμβανομένου του χρόνου παραμονής σε κάθε στάση).

Αφετηρία της διαδρομής είναι το χωριό Καλαμωτή και προχωρώντας προς τα βόρεια συναντάμε το χωριό Αρμόλια. Συνεχίζοντας δυτικά, φθάνουμε στο φημισμένο Πυργί. Η διαδρομή συνεχίζει προς το χωριό Ολύμποι. Η επόμενη στάση είναι τα Μεστά, ο πιο καλοδιατηρημένος οικισμός και στη συνέχεια φθάνουμε στην Ελάτα. Επόμενος προορισμός

είναι η Βέσσα. Σε λίγο μεγαλύτερη απόσταση βορειοδυτικά βρίσκονται τα Αυγώνυμα και τελικός προορισμός μας είναι ο Ανάβατος.

Εικόνα 3.1.: Η πολιτιστική διαδρομή στα μεσαιωνικά χωριά της Χίου

Αφετηρία Διαδρομής: Καλαμωτή

1η Στάση: Αρμόλια

2η Στάση: Πυργί

3η Στάση: Ολύμποι

4η Στάση: Μεστά

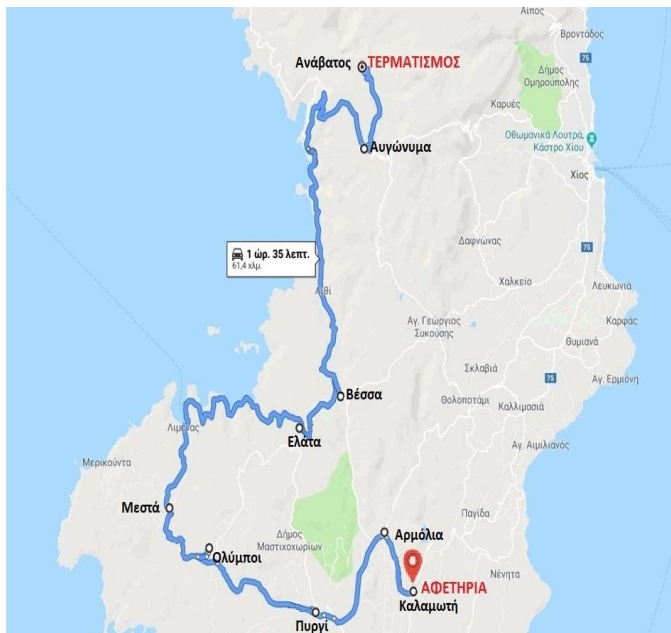
5η Στάση: Ελάτα

6η Στάση: Βέσσα

7η Στάση: Αυγώνυμα

Τερματισμός Διαδρομής: Ανάβατος

3.2.1. Αφετηρία Διαδρομής: Καλαμωτή

Το απόλυτο μεσαιωνικό χωριό που περιμένει να σε μνήσει στη μαγεία του Μεσαίωνα. Η Καλαμωτή είναι χτισμένη σε ύψος 45 μέτρων σε μια εύφορη κοιλάδα, 4 χλμ μακριά από την παραλία της Κώμης και δίπλα στο ποταμό Κατράρη. Το χωριό είναι διάσημο για την πλούσια ιστορία του, την παράδοση που διατηρεί ακόμα στις ημέρες μας και το ονειρικό τοπίο του. Κατά το παρελθόν, έχει παίξει καθοριστικό παράγοντα στην πνευματική δράση των ανθρώπων αλλά και στην οικονομία με την εξέλιξη των Μαστιχοχωρίων. Οι δύο επικρατέστερες εκδοχές για την ονοματοδοσία του είναι: ότι είναι είδος κοσμήματος, που αποτελούσε συμπλήρωμα της χιώτικης γυναικείας ενδυμασίας και η δεύτερη ότι οφείλει το όνομα του στις «καλαμωτές» (βυζαντινό ρήμα καλαμόω-ώ), δηλαδή καλαμένα πλέγματα, της καλλιέργειας των μεταξοσκωλήκων. (<https://itravelling.gr/kalamoti-ena-chorio-pou-murizei-mesaiona-stin-ellada/>)

Εικόνα 3.2. Ι.Ναός Κάτω Παναγιάς

Εικόνες 3.4. & 3.5. Άποψη του λιθόκτιστου οικισμού

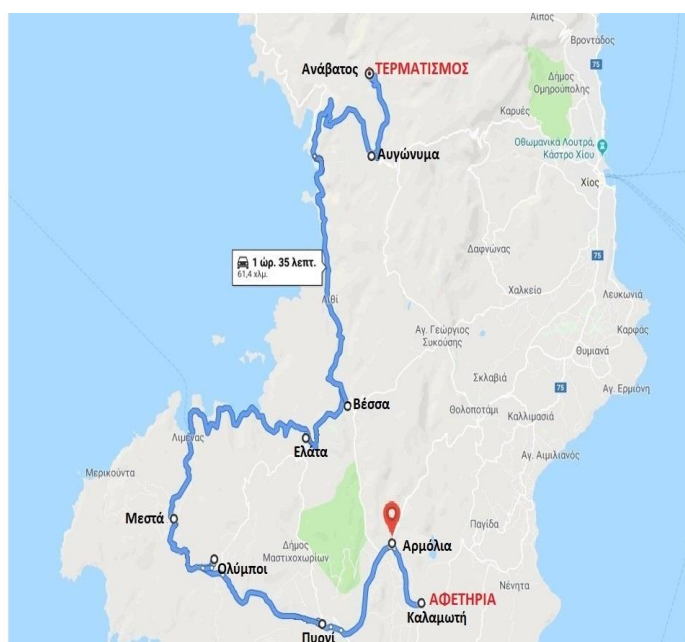
Πηγή: <https://itravelling.gr/kalamoti-ena-chorio-pou-murizei-mesaiona-stin-ellada/>

Το χωριό έχει πλούσια αρχιτεκτονική δομή και παράδοση. Πιστεύεται ότι κτίσθηκε από της Γενουάτες στα τέλη του 14ου αιώνα και προήλθε από την συνένωση άλλων μικρότερων γειτονικών οικισμών. Το μεγάλο οικοδομικό τετράγωνο στο κέντρο του χωριού, γνωστό με τη όνομα «ο Πύργος του Μισέ Βαρβακά» - που δηλώνει γενουάτικη προέλευση, καθώς και η παραδοσιακή αρχιτεκτονική των παλιών οικιών που δείχνει έντονη μεσαιωνική προέλευση, τεκμηριώνουν πειστικά αυτή την άποψη. Κύρια στοιχεία και χαρακτηριστικά γνωρίσματα της πολεοδομικής οργάνωσης ήταν το κλειστό τετράπλευρο σχήμα, το συνεχές και αδιάσπαστο αμυντικό τείχος, οι στενοί δρόμοι που καλύπτονταν κατά διαστήματα με εγκάρσια τόξα και καμάρες, η πληθώρα εκκλησιών και οι συνεχείς λιθόκτιστες προσόψεις των κατοικιών. Η διατήρηση και αξιοποίηση του μεσαιωνικού τμήματος του χωριού και η ορθολογική τουριστική ανάπτυξη της παραλίας της, της Κώμης, σε συνδυασμό με την προστασία της φυσικής ομορφιάς, αποτελούν κατευθύνσεις άρρηκτα συνδεδεμένες με την επιβίωση, ιστορική συνέχεια και το μέλλον της Καλαμωτής. («Λεύκωμα», 1998 του

Συλλόγου Καλαμωτούσων Χίου Αττικής «η Αγία Παρασκευή»)

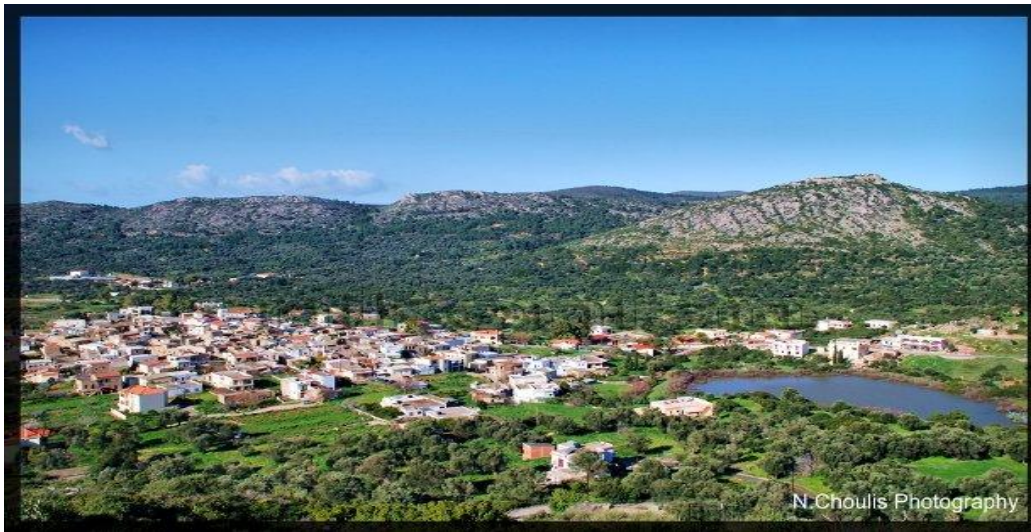
Στο χωριό δέσποζαν δυο μεγάλοι πύργοι. Σε περίπτωση πειρατικής επιδρομής το πειρατικό πλοίο εντοπιζόταν πρώτα στα ανοικτά της παραλίας της Κώμης από του βιγλάτορες, της παρατηρητές δηλαδή που ήταν ταγμένοι γι' αυτό το σκοπό σε ειδικές σκοπιές, τις βίγλες, τοποθετημένες σε κατάλληλες, περίοπτες θέσεις, απ' όπου η θέα της θάλασσας ήταν ανεμπόδιστη. Η μια ήταν εγκατεστημένη στον Προφήτη Ηλία και η άλλη στο λοφίσκο, στην άλλη πλευρά της Κώμης, που σώζεται μέχρι σήμερα. Οι πόρτες του χωριού, εκτός από περιπτώσεις κινδύνου, έκλειναν κάθε βράδυ όταν έδυε ο ήλιος και άνοιγαν το πρωί με την ανατολή, από άνθρωπο που ήταν ειδικά επιφορτισμένος μ' αυτό το καθήκον. (Καλαμωτή – ένα μεσαιωνικό χωριό με πλούσια ιστορία https://www.kalamoti.net.gr/contents_gr.asp?id=3)

3.2.2. Πρώτη Στάση: Αρμόλια

Τα Αρμόλια είναι ένα μεσαιωνικό χωριό το οποίο έχει ξαναχτιστεί. Οι ασίδες που έχουν απομείνει πάνω από της στενούς δρόμους στο κέντρο του χωριού, οι οποίες σώζονται και διατηρούν την αρχική της μορφή, δίνουν μια ιδέα της πραγματικής του όψης. Τα σπίτια είναι πέτρινα και μικρά, χτισμένα το ένα δίπλα στο άλλο. Αξίζει να περπατήσει ο επισκέπτης στα γραφικά σοκάκια του χωριού και να επισκεφτεί την εκκλησία της Παναγίας που είναι ενωμένη με τον Άγιο Δημήτριο στην πλατεία του χωριού, όπου σώζεται ένα από τα πιο ωραία Τέμπλα που χρονολογείται το 1744. Μια επίσκεψη στο μοναστήρι του Βρετού το οποίο βρίσκεται ψηλά σ' ένα λόφο πάνω από ο χωριό θα ανταμείψει τον περπατητή. Σ' ένα λόφο της στα δυτικά του χωριού βρίσκεται το βυζαντινό Κάστρο των Απολίχων (εικόνα 21).

Σ' αυτό οι Γενοβέζοι είχαν εγκαθιδρύσει το διοικητικό αρχοντικό των νότιων Μαστιχοχωρίων και σήμερα αποτελεί αξιοθαύμαστο μεσαιωνικό μνημείο το οποίο διατηρείται ακόμη. Το χωριό βρίσκεται 20 χιλιόμετρα νοτιοδυτικά της πόλης της Χίου. Οι Αρμολούσοι διατηρούν μια μακρόχρονη παράδοση στην κατασκευή και διακόσμηση κεραμικών και υπάρχει μια θαυμάσια συλλογή τοπικών κεραμικών στο χωριό. Ο λόγος είναι μια μικρή και ρηχή λιμνούλα έξω από το χωριό, που συλλέγει μεγάλη ποσότητα αργιλώδους εδάφους στον πυθμένα της. Ακόμα και σήμερα το χωριό είναι γνωστό για τα πήλινα αγγεία του.
(http://www.chiosonline.gr/armolia_gr.asp, <https://www.politischios.gr/horia/ta-armolia>)

Εικόνα 3.6. Άποψη του χωριού από ψηλά

Πηγή: http://www.greece.com/photos/destinations/North_Aegean/Chios/Village/Armolia/

Εικόνα 3.7. Άποψη δρόμου του χωριού με τις χαρακτηριστικές καμάρες

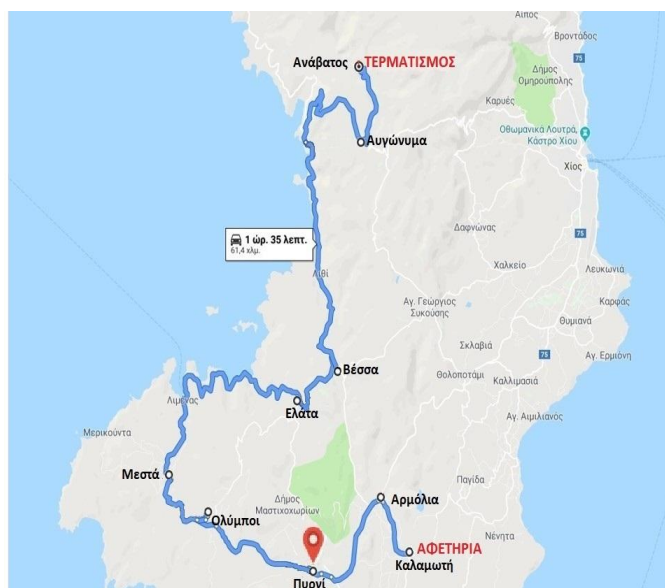
Πηγή: <https://www.flickr.com/photos/flioukas/31070575772/>

Εικόνα 3.7. Το κάστρο των Απολίχνων – Πηγή: <https://www.politischios.gr/parembaseis/kastro-ton-apolihton-st-armolia> (Από το βιβλίο: ΑΡΜΟΛΟΥΣΙΚΑ, Στεφάνου Δ. Καββάδα, Αθήναι 1976,

Εκ του Τυπογραφείου «Το Ελληνικό Βιβλίο», σελ. 147-151]

3.2.3. Δεύτερη Στάση: Πυργί

Δεν υπάρχουν ακριβή στοιχεία για το πότε χτίστηκε το Πυργί. Η αφετηρία της ιστορίας του χάνεται στα βάθη των μεσαιωνικών χρόνων. Σύμφωνα με μαρτυρία του ιεροδιακόνου Γρηγορίου της Χίου, που μόνασε στη Νέα Μονή, το Πυργί υπήρχε ήδη το 1089. Ο Κωνσταντίνος Σγουρός βεβαιώνει ότι υπήρχε το 1362, όταν κάτοχοι του νησιού ήταν οι Γενουάτες (1346-1566). (Κ. Σγουρός, Ιστορία της νήσου Χίου, τομ.Α,Ι, σελ. 598). Ο ιστορικός Γεώργιος Ζολώτας φαίνεται πεπεισμένος ότι ο αρχικός πυρήνας του χωριού υπήρχε, πριν τη γενουάτικη κατοχή της Χίου, παράλληλα με την ύπαρξη πολλών άλλων μικρών και μεγάλων χωριών. (Γ.Ζολώτας,τόμ.Α,Ι,σελ. 598, Αθήνα 1921)

Είναι το μεγαλύτερο από τα μεσαιωνικά χωριά, πλουσιότατο και σπουδαιότατο από λαογραφικής, αρχαιολογικής και γλωσσικής άποψης. Βρίσκεται σε μια πλευρά του λόφου Πατέλλα και διατηρεί ανέπαφη την μεσαιωνική του όψη. Δρόμοι στενοί, σπίτια ψηλά, διώροφα και τριώροφα τα περισσότερα και συνεχόμενα μεταξύ της κατά μήκος των δρόμων. Οι δρόμοι είναι γραφικότατοι, καθώς τα σπίτια συνδέονται με τα απέναντι με αψίδες (δοξαράδες). Ο οικισμός του έχει μεγάλη ιστορική αξία. Ο κεντρικός πύργος με την τοίχισή του μας δίνει μια καλή εικόνα του στοιχείου της αμυντικής οργάνωσης των οικισμών της νότιας Χίου καθώς είναι ο καλύτερα διατηρημένος από τους πύργους των οικισμών και ο μεγαλύτερος, φτάνοντας σε ύψος τριών ορόφων. Υψώνεται στο κέντρο του χωριού ημιερειπωμένος. Περιβαλλόταν στις τέσσερις γωνίες του από ένα πυργόπουλο. Στα χρόνια της τουρκοκρατίας εγκαταλείφθηκε και άρχισε να καταστρέφεται σιγά-σιγά. Ο σεισμός του 1881 κατέστρεψε όλη σχεδόν την ανατολική του όψη και προκάλεσε ρήγμα στη δυτική. Σήμερα σώζονται τα δύο της νότιας πλευράς. Από το 1892 άρχισαν να χτίζονται μέσα στον πύργο σπίτια. Σήμερα οκτώ σπίτια κατέχουν όλη την έκτασή του. Βόρεια του πύργου βρίσκεται η πλατεία (λειβάδι). Τα σπίτια είναι αναπτυγμένα σε ύψος και οι δρόμοι πολλοί στενοί. Σε πολλά σημεία ημικυλινδρικοί θόλοι ενώνουν της απέναντι συστοιχίες σπιτιών και επάνω σε αυτού υπάρχουν δωμάτια. Τα ισόγεια των σπιτιών της στενός σκοτεινός χώρος όπου αναπτύσσονταν οι στάβλοι και οι αποθήκες εφόσον επιβαλλόταν η χωροθέτηση μέσα στον οικισμό για λόγους ασφαλείας.

(Σύλλογος Πυργούσων Αττικής «Το Πυργί της Χίου» Αθήνα 2010)

Το Πυργί έχει μεγάλη λαογραφική σημασία γιατί είναι το μόνο χωριό στη Χίο το οποίο διατηρεί εν μέρει την παλιά τοπική φορεσιά και πολλά ήθη και έθιμα ιδιόμορφα και πολύ αξιοπερίεργα. Είναι επίσης πολύ γνωστό και για τα «ξυστά» του. Τα ξυστά γίνονται κατ' αρχή με ένα καλό επίχρισμα, μετά γίνεται ένα δεύτερο επίχρισμα από μαύρη άμμο την οποία φέρνουν από τη θάλασσα το Μαύρο Γιαλό ή Μαύρα Βόλια. Όταν ενωθούν περνούν ένα τρίτο επίχρισμα (ασβέστη), στον οποίο όταν είναι φρέσκος χαράζουν με το διαβήτη και το χάρακα τα σχέδια. Μετά χαράζουν τα σχέδια με το πιρούνι και μένει το άσπρο.

Εικόνα 3.9. Η Κάτω Πόρτα (είσοδος) του χωριού - Χαρακτηριστικό δείγμα τεχνοτροπίας ξυστών

Πηγή: <https://www.newsbeast.gr/travel/arthro/2619190/pirgi-to-chorio-tis-chiou-pou-miazi-me-kentima>

Τα σπίτια της πλατείας και κάποια άλλα μέσα στο χωριό έχουν εξωτερικά ασβεστώδες επίχρυσμα, με διάφορα γραμμικά εγχάρακτα σχέδια (ή στολίδια), τα οποία, κατ' της μεν είναι ανατολίτικη τεχνοτροπία, κατ' της δε Ιταλικής προελεύσεως. Το επίχρυσμα αυτό με τα διάφορα σχέδια λέγεται στη γλώσσα του χωριού «ξυστά». Τα ξυστά αρχίζουν πάντα σχεδόν από τα μισά της πόρτας και σε άλλα πάνω από την πόρτα. Τα σχέδια της αποτελούνται από τετράγωνα, ρόμβους, τρίγωνα, πολλά απ' αυτά έχουν μπουκέτα σε βάζο, πελαργούς κ.λ.π.

Εικόνα 3.10. Η Κεντρική Πλατεία του χωριού (Λειβάδι) με τον Ι.Ναό Κοιμήσεως της Θεοτόκου στο βάθος

Πηγή: <http://www.explorechios.gr/el/νότια-χίος/154-πυργί>

Εικόνα 3.11. αριστερά χαρακτηριστικό τοπικό προϊόν, το ντοματάκι της Χίου

Πηγή: https://www.epixirimatias.gr/2017/06/blog-post_46.html

Εικόνα 3.12. Ξυστό με την ανδρική & γυναικεία παραδοσιακή φορεσιά του πυργίου στο κτίριο του Μορφωτικού Συλλόγου του χωριού – Πηγή: <https://www.facebook.com/pg/Μορφωτικός-Σύλλογος-Πυργίου>

Στη βορειοανατολική γωνία της κεντρικής πλατείας του χωριού κρύβεται κυριολεκτικά ένα κομψοτέχνημα της βυζαντινής τέχνης, ο ναός των Αγίων Αποστόλων, ο οποίος ενώ βρίσκεται στην κεντρική πλατεία, δεν είναι εύκολα αντιληπτός καθώς βρίσκεται στην απόληξη μιας καμαροσκέπαστης στοάς αποκομμένος οπτικά από την πλατεία πίσω από τις πλάτες των κατοικιών. Είναι ένα άριστα διατηρημένο βυζαντινό μνημείο, αντίγραφο του καθολικού της Της Νέας Μονής, ένα από τα πολυτιμότερα κειμήλια της βυζαντινής εποχής. (Μαρία Ξύδα, Το Πυργί της Χίου, σελ. 49)

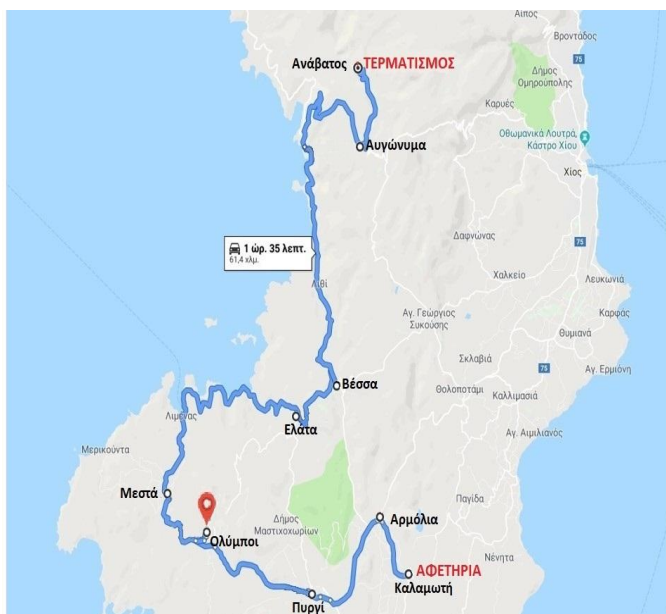
Εικόνα 3.13. Ναός Αγίων Αποστόλων

όπως είναι σήμερα

Πηγή: προσωπικό αρχείο

Εικόνα 3.14. Ο Κεντρικός Πύργος

3.2.4. Τρίτη Στάση: Ολύμπιοι

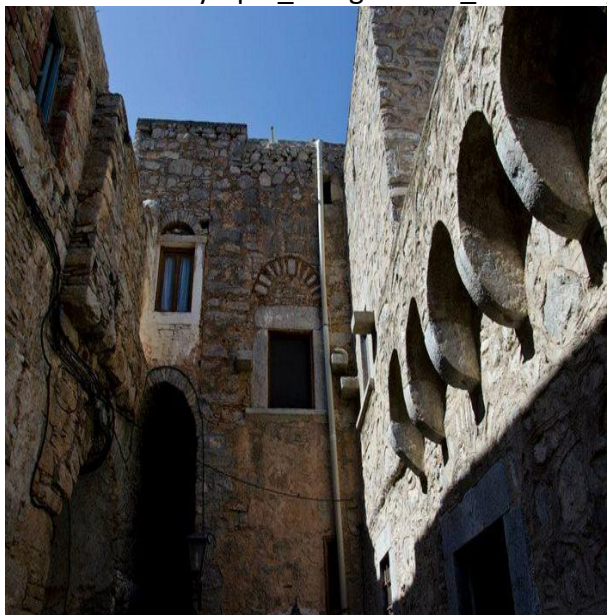
Οι Ολύμπιοι είναι μεσαιωνικό χωριό του 14^{ου} αιώνα. Έχει χαρακτηριστεί διατηρητέο μνημείο. Τα σπίτια του χωριού συνδέονται μεταξύ τους και οι δρόμοι είναι στενοί. Στο κέντρο των Ολύμπων υψώνεται ο αμυντικός πύργος, της τύπος της Ακρόπολης - 20 μέτρα ύψος- όπου οι κάτοικοι είχαν σαν καταφύγιο σε περίπτωση επίθεσης. Ο ενοριακός ναός (η «χωριοεκκλησιά») των Ολύμπων τιμάται στο όνομα του Αγίου Γεωργίου. Αξιοθέατη είναι η εκκλησία της Αγίας Παρασκευής με το ξυλόγλυπτο τέμπλο, καθώς και η Τράπεζα των Ολύμπων, ένα διώροφο κτίριο με μακρόστενες αίθουσες που σώζεται από τον Μεσαίωνα σε καλή κατάσταση.

(http://www.chiosonline.gr/olympi_gr.asp)

Εικόνα 3.15. Η Κεντρική Πλατεία των Ολύμπων

Πηγή:https://www.tripadvisor.com.gr/LocationPhotoDirectLink-g189476-d196356-i163496296-Olympos_Village-Chios_Northeast_Aegean_Island

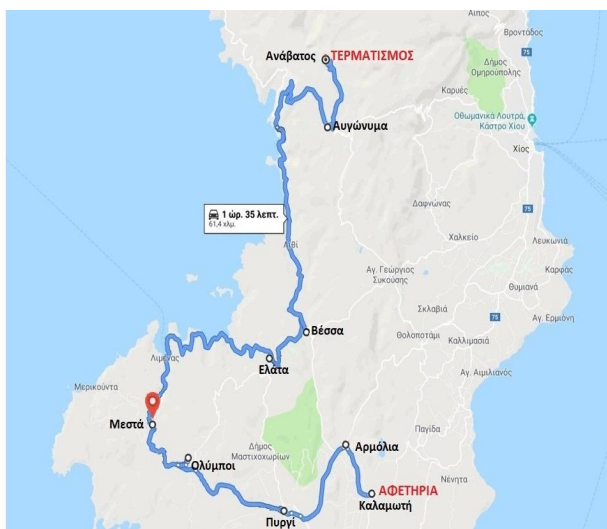
Εικόνα 3.16. Προστατευτικό τείχος στην περίμετρο του Ολύμπων

Πηγή:<https://fanpage.gr/life/taxidia/>

Εικόνα 3.17. Η Τράπεζα των

3.2.5. Τέταρτη Στάση: Μεστά

Τα Μεστά είναι από τα ωραιότερα και το πιο καλοδιατηρημένο καστροχώρι του νησιού. Η αρχιτεκτονική του είναι μοναδική στον Ελλαδικό χώρο. Έχει χαρακτηριστεί διατηρητέο μεσαιωνικό μνημείο. Συνδυάζει την ιδιαίτερη, μεσαιωνική αρχιτεκτονική με το εντυπωσιακό φυσικό περιβάλλον της περιοχής. Η όψη του, που θυμίζει φρούριο, διατηρείται αναλλοίωτη στο πέρασμα των αιώνων. Τα σπίτια κολλημένα το ένα στο άλλο, αφήνοντας μόνο δύο πύλες εισόδου στο εσωτερικό του χωριού. Καμάρες «στεφανώνουν» τα στενά δρομάκια και ολόκληρο το χωριό θυμίζει λαβύρινθο, που είχε κατασκευαστεί με στόχο να μην είναι εύκολο για της πειρατές να περάσουν από το χωριό και να φτάσουν στο κέντρο του, όπου βρίσκονται και τα σημαντικότερα κτίριά του. Στις εξωτερικές γωνίες του χωριού σώζονται ακόμη μικροί κυκλικοί πύργοι. Η άμυνα γινόταν από τα δώματα όπως και η υποχώρηση προς τον κεντρικό πύργο. Τα σπίτια επικοινωνούν μεταξύ τους με τους λεγόμενους «θόλους», δηλαδή πολύ μικρά σκεπαστά στενά. (<http://www.explorechios.gr>)

Εικόνα 3.18. Γραφικό σοκάκι του χωριού

Πηγή: <http://www.explorechios.gr>

Πηγή: <https://www.newsbeast.gr/travel/destinations/arthro/3724532/mesta-synarpastikos-lavrynthos-tischioy>

Τα Μεστά είναι ολόκληρα ένα ολοζώντανο μνημείο, ξεχωριστή είναι της η εκκλησία του Παλαιού Ταξιάρχη, μονόκλιτη βασιλική από τα βυζαντινά χρόνια που επεκτάθηκε κι έγινε δίκλιτη το 1794. Το ξυλόγλυπτο εικονοστάσι του 19ου αιώνα αποτελεί εξαιρετικό δείγμα της τοπικής τεχνοτροπίας. Σημαντική είναι και η εκκλησία του Μεγάλου Ταξιάρχη, μία από της μεγαλύτερες εκκλησίες της Χίου, που πήρε τη θέση του κεντρικού πύργου και είναι στολισμένη με εκατοντάδες τάματα. Μέσα από δαιδαλώδεις διαδρομές, σοκάκια και αδιέξοδα, οι επισκέπτες φτάνουν στην πλατεία του χωριού, την οποία οι Μεστούσοι αποκαλούν «Λειβάδι» και είναι ο μόνος ανοιχτός χώρος του κάστρου. (Μεστά: Ένα από τα ομορφότερα χωριά της Χίου - https://www.pronews.gr/travel/taxidia/562677_mesta-ena-apo-ta-omorfotera-horia-tis-hioy-me-ti-mesaioniki-arhitektoniki-kai)

Εικόνα 3.19. Ο εξωτερικός περίβολος του

Εικόνα 3.20. Μικρός κυκλικός πύργος στην εξωτερική γωνία του χωριού και
 Πηγή: Μεστά: Ένα από τα ομορφότερα χωριά της Χίου με τη μεσαιωνική αρχιτεκτονική-
[https://www.pronews.gr/travel/taxidia/562677_mesta-ena-apo-ta-omorfotera-horia-tis-](https://www.pronews.gr/travel/taxidia/562677_mesta-ena-apo-ta-omorfotera-horia-tis-hioy-me-ti-mesaioniki-arhitektoniki-kai)
[hioy-me-ti-mesaioniki-arhitektoniki-kai](https://www.pronews.gr/travel/taxidia/562677_mesta-ena-apo-ta-omorfotera-horia-tis-hioy-me-ti-mesaioniki-arhitektoniki-kai)

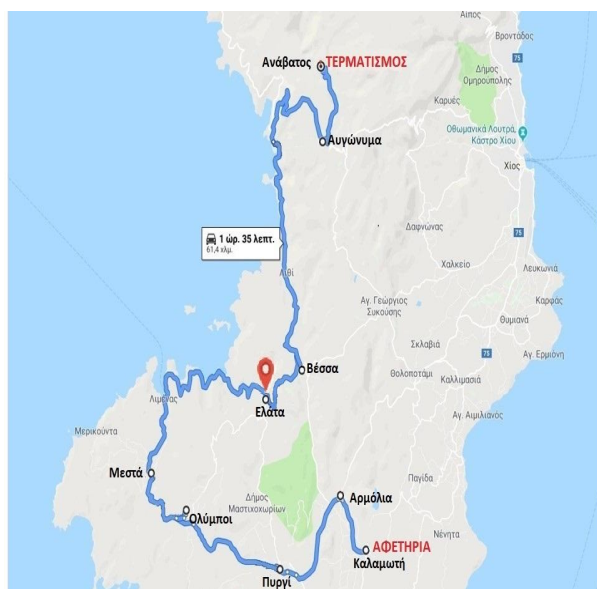
Εικόνες 3.21. & 3.22. Χαρακτηριστικά παραδείγματα σκεπαστών στενών με θόλους
 Πηγή: <https://www.newsbeast.gr/travel/destinations> /arthro/2648656/mesta-to-epivlitiko-
 kastrochori-tis-chiou

Εικόνα 3.23. Η Κεντρική πλατεία (Λειβάδι) των Μεστών

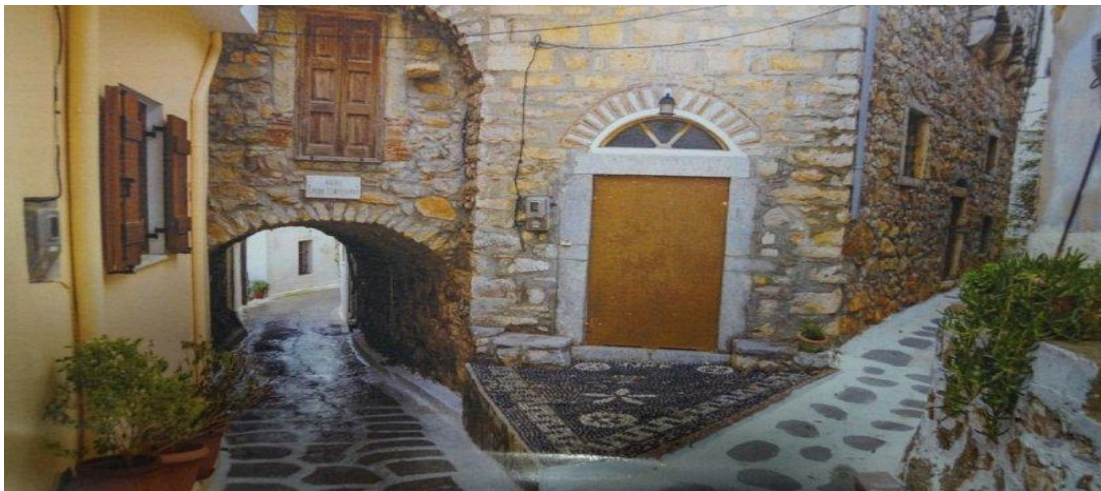
Πηγή: Σας συστήνουμε το μεσαιωνικό παράδεισο της Ελλάδος – 8/9/2016
<https://www.travelstyle.gr/sas-sustinoume-to-mesaiwniko-paradeiso-tis-elladas-7-nostalgika-xwria-se-apostasi-anapnois-to-ena-apo-to-allo/>

3.2.6. Πέμπτη Στάση: Ελάτα

Στην ενδοχώρα της Νότιας Χίου, 23 χλμ από την πόλη της Χίου, βρίσκεται ο οικισμός της Ελάτας. Σε αντίθεση με τους άλλους μεσαιωνικούς οικισμούς, είναι κτισμένος επάνω σε ομαλή προεξοχή χαμηλού ορεινού όγκου και η θέση του είναι ορατή από τη θάλασσα. Σε κώδικα του Αγ. Γεωργίου Συκούση του έτους 1518, μαρτυρείται η ύπαρξη του οικισμού και

του τείχους. Η Ελάτα διέθετε ισχυρό περιμετρικό τείχος για την επιπλέον προστασία του κεντρικού αμυντικού πύργου, ο οποίος κατεδαφίστηκε και στη θέση του ανεγέρθηκε στις αρχές του 20ου αιώνα η εκκλησία της Αγ. Τριάδας. Στα παλιά χρόνια, αποτελούνταν από επτά οικισμούς, υπολείμματα των οποίων σώζονται μέχρι σήμερα. Σύμφωνα μάλιστα με τους κατοίκους, η ονομασία του χωριού οφείλεται στο «ελάτε, ελάτε», που φώναζαν στους κατοίκους των γύρω οικισμών να μπουν στο καστροχώρι. Το τείχος του οικισμού είναι σχεδόν πεταλόμορφο και οριοθετείται από τις θέσεις των 6 πύργων από τους οποίους σώζονται σήμερα οι 5 οι οποίοι βρίσκονται στην κατοχή ιδιωτών. Οι πύργοι είναι κυκλικής διατομής με σκαρπωτή βάση. Η χωριοεκκλησιά, ο Αγ. Ιωάννης, του οικισμού βρίσκεται στο κέντρο του χωριού σε πολύ μικρή απόσταση από τη θέση του κατεδαφισμένου κεντρικού αμυντικού πύργου. Πρόκειται για δίκλιτο δρομικό ναό με εξέχουσα ημικυκλική αψίδα ιερού, ο οποίος χρονολογείται τον 16ο αιώνα. Στο νότιο τμήμα του, διασώζονται ένα από τα αξιολογότερα ξυλόγλυπτα τέμπλα της Χίου, με τοιχογραφίες του 18ου αιώνα. (krechiou.chi.sch.gr/docs/mastixoxoria/elata.doc)

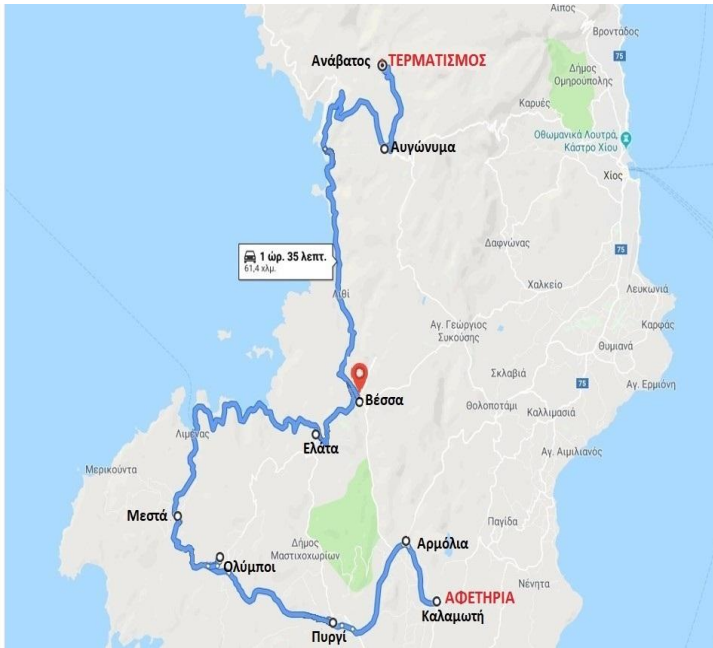
Εικόνα 3.24. Δρόμος του χωριού με διασωθέντα στοιχεία μεσαιωνικής αρχιτεκτονικής
<https://www.alithia.gr/koinonia/i-panemorfi-elata-se-imerologio>

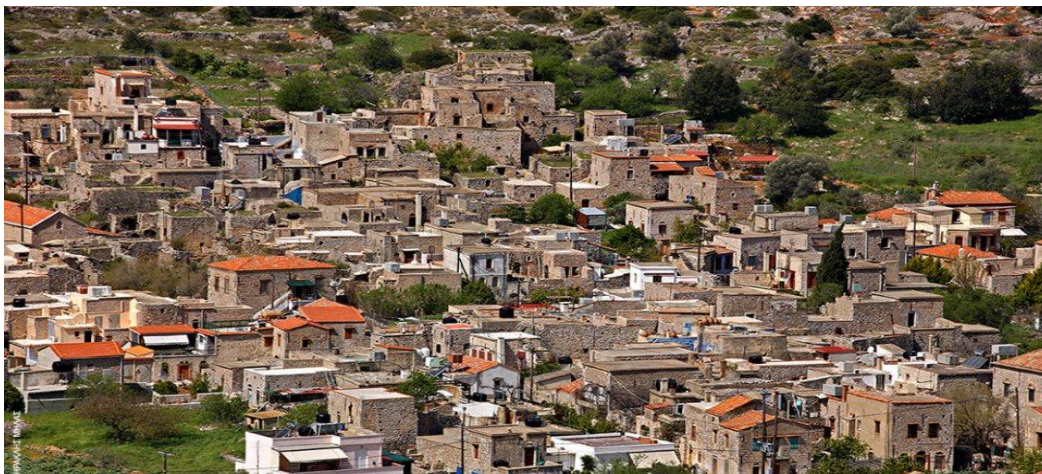
Εικόνα 3.25. Ναός Αγ. Ιωάννη Ελάτας – Πηγή: (kpe-chiou.chi.sch.gr/docs/mastixoxoria/elata.doc)

3.2.7. Έκτη Στάση: Βέσσα

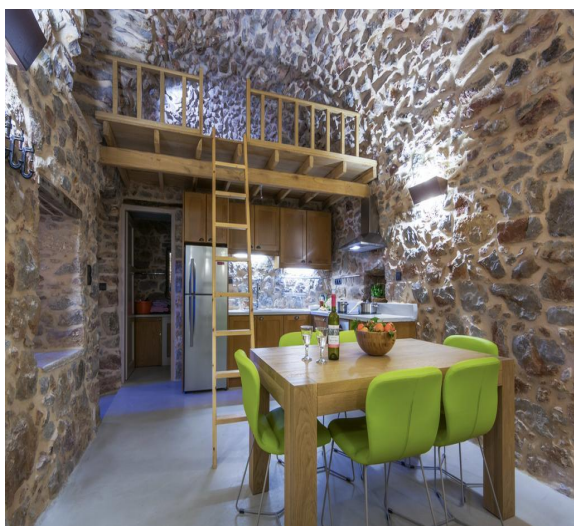
Τέσσερα χιλιόμετρα από το χωριό Ελάτα και 19 χιλιόμετρα από την πόλη της Χίου βρίσκεται το χωριό Βέσσα, το επόμενο χωριό στο οποίο κυριαρχούν τα κάστρα. Αξίζει τον κόπο ο επισκέπτης να περπατήσει στα στενά δρομάκια του χωριού και να θαυμάσει την αρχιτεκτονική των σπιτιών, η οποία έχει παραμείνει ανέπαφη. Ακόμη αξίζει να επισκεφτείτε την εκκλησία του Αγίου Δημητρίου και να θαυμάσετε από κοντά την ξυλόγλυπτη εικόνα του. Η Βέσσα είναι ένα μικρό χωριό αλλά αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα μεσαιωνικού χωριού στη νότια Χίο. Έχει διατηρηθεί πολύ καλά στη διάρκεια των ετών, και ιδιαίτερα οι γωνιακοί πύργοι του κάστρου και τα τμήματα του οχυρωμένου τοίχου. (Απλωταριά Η διαφορετική φωνή της Χίου-<https://www.aplotaria.gr/vessa-chios-dipethe/>)

Η Βέσσα αποτελεί σπουδή στη μεσαιωνική τεχνική που δημιούργησαν με την εγκατάλειψη της Χίου οι Γενουάτες τον 14^ο αιώνα. Δημιουργήθηκε με συνένωση τριών μικρότερων οικισμών. Το χωριό διατηρεί την αρχιτεκτονική του δομή. Η αρχιτεκτονική του παραπέμπει στον αξιοθαύμαστο αμυντικό σχεδιασμό της εποχής που οι Guistiniani ανέλαβαν την εκμετάλλευση της Χίου και δημιουργούσαν χωριά κάστρα που ήταν αθέατα από τη θάλασσα, σαν λαβύρινθοι, με σπίτια που επικοινωνούσαν από της οροφές της. Υπήρξε η γενέτειρα του Κων/νου Βαλιάδη (Κωνσταντίνου Ε΄) Οικουμενικού Πατριάρχη (1897-1901) (Απλωταριά, Η διαφορετική φωνή της Χίου-<https://www.aplotaria.gr/vessa-chios-dipethe/>)

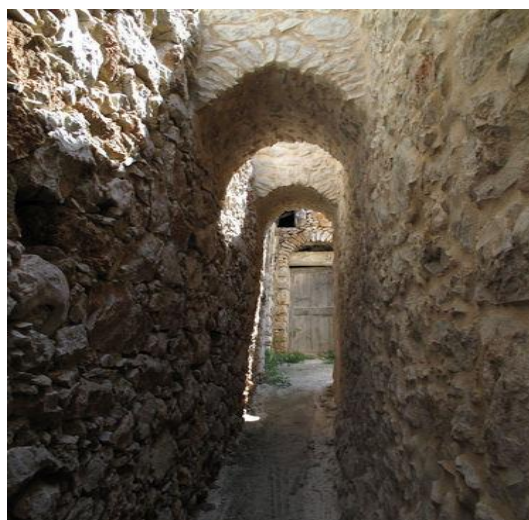
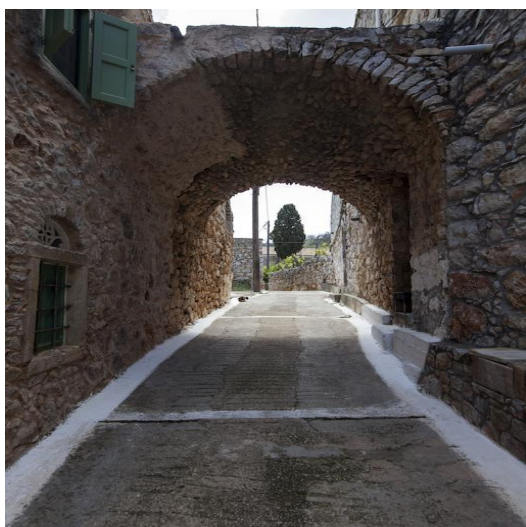
Εικόνα 3.26. Άποψη του χωριού Πηγή: <https://www.protothema.gr/travelling/article/517149/i-mesaioniki-vessa-tis-hiou-spoudi-stin-ohuromatiki-arhitektoniki-ta-kastrohoria/>

Εικόνα 3.27. Η σύνδεση του παλιού με το νέο
<https://www.booking.com/hotel/gr/melas-stone->
<http://www.explorechios.gr/el/εξερευνησε/χωριά/νότια->
 χίος/156-βέσσα

Εικόνα 3.28. Άποψη οικίας
[houses.en-gb.html](http://www.explorechios.gr/el/εξερευνησε/χωριά/νότια-)

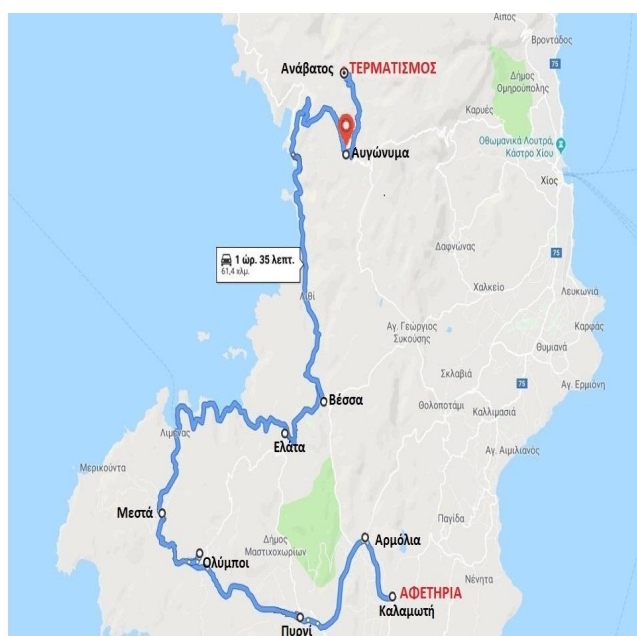
Εικόνες 3.29. & 3.30. Χαρακτηριστικά στενά δρομάκια
 Πηγή: <https://www.tripmondo.com/greece/north-aegean/chios-prefecture/vessa/#images-33>

Εικόνα 3.31.Οικία χτισμένη πάνω σε θολωτή καμάρα

<https://www.tripmondo.com/greece/north-aegean/chios-prefecture/vessa/#images-5>

3.2.8. Έβδομη Στάση: Αυγώνυμα

Το χωριό Αυγώνυμα βρίσκεται στην κεντρική Χίο σε απόσταση 16χλμ από την πόλη. Είναι κτισμένο σε υψόμετρο 500 μέτρων και συγκαταλέγεται στα Μεσαιωνικά χωριά του νησιού με τον ιδιότυπο φρουριακό αρχιτεκτονικό ρυθμό της. Τα σπίτια είναι χτισμένα από πέτρα και με μικρά παράθυρα τα οποία χρησιμοποιούνταν για να προστατεύονται από της πειρατικές επιδρομές κατά τον Μεσαίωνα. Πολλά σπίτια επικοινωνούσαν μεταξύ της, ακόμα υπάρχουν τα περάσματα ειδικά στην περίμετρο του οικισμού για να υπάρχει οδός διαφυγής όταν ο εχθρός έμπαινε στο ένα σπίτι ξέφευγαν από το άλλο. Τα πρώτα κτίσματα χρονολογούνται τον 11^ο αιώνα και διατηρούν την αρχιτεκτονική του παρελθόντος. Το χωριό έχει θέα το πευκόφυτο δάσος του Προβατά καθώς και το απέραντο γαλάζιο του

Αιγαίου. Πιθανότατα πήρε το όνομα του από τον τύπο Αυγωνήματα (τόπο μεταξύ Αυγωνύμων και Αναβάτου) (ευθηνά) φθηνά δηλαδή κτήματα.
(<http://myrovoloschios.blogspot.com>)

Εικόνα 3.32. Άποψη του χωριού από ψηλά

Πηγή: <https://astraparis.gr/eortazei-tin-prosexi-pempti-i-panagia-sta-augonima/>

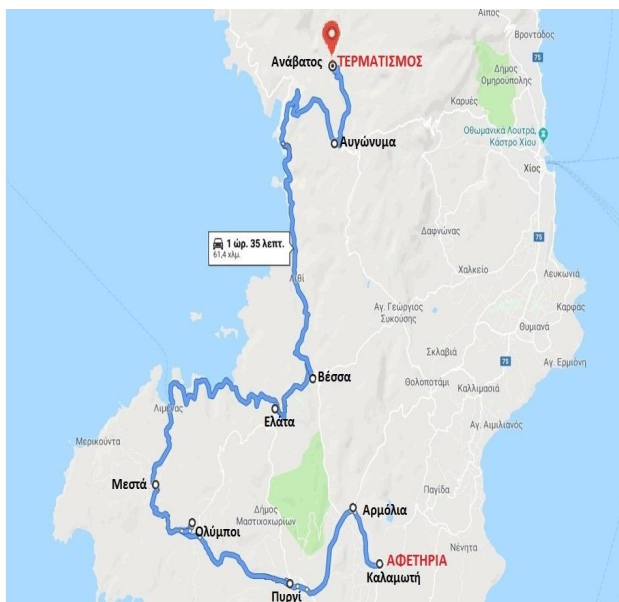
Ο Ιερώνυμος Ιουστινιάνης γενοβέζος ιστορικός μνημονεύει τα Αυγώνυμα ως φρούριο οχυρωμένο. Κατά την παράδοση το χωριό κατεστράφη από της πειρατές. Το γραφικό αυτό μεσαιωνικό χωριό, σύμφωνα με τον θρύλο χτίστηκε μετά την αποπεράτωση της Νέας Μονής από τους τεχνίτες που αποκτώντας την ελευθερία τους ζήτησαν νέα τύχη στα γύρω βουνά. Μικρά παράθυρα σε απρόσιτο ύψος προδίδουν την οχυρωματική κατασκευή του χωριού προστατευόμενο έτσι από εχθρικές και πειρατικές επιδρομές. Η γενικότερη οχύρωση του νησιού περιλάμβανε και τα παρατηρητήρια (βίγλες) με φρουρά (βιγλάτορες) της Ελίντας που σώζεται μέχρι σήμερα. Σήμερα οι οικισμός είναι προσεκτικά αναστηλωμένος από της σημερινούς ιδιοκτήτες των μικρών αγροικιών. (<http://www.spitakia.gr/history.htm>)

Εικόνες 3.33. & 3.34.Αριστερά πέτρινο εστιατόριο στην πλατεία και δεξιά χαρακτηριστικός πέτρινος οικισμός

Πηγή: <http://www.explorechios.gr/el/εξερεύνησε/χωριά/κεντρική-χίος/168-αυγώνυμα>

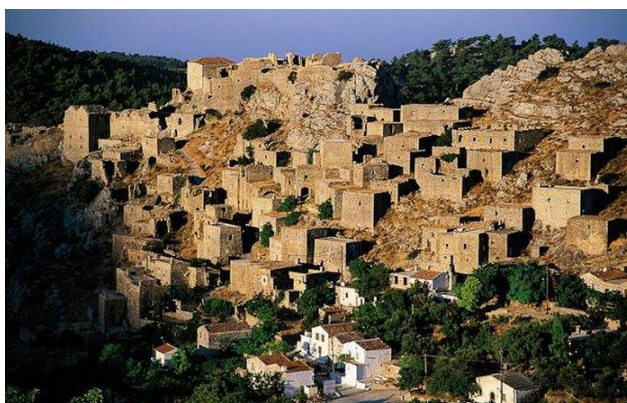
3.2.9. Τερματισμός διαδρομής Ανάβατος

Ανάβατος σημαίνει τόπος στον οποίο δεν είναι δυνατόν να ανεβεί κανείς. Είναι ο πιο φημισμένος μεσαιωνικός οικισμός της Χίου. Έχει εξέχουσα ομορφιά και ιστορία και χαρακτηρίζεται από πολλούς, ο «Μυστράς» της Χίου καθώς στέκεται υπερήφανα στην πλευρά ενός απόκρημνου βράχου σε φυσικά οχυρωμένη θέση στην καρδιά του νησιού.

Εικόνα 3.35.Άποψη του παλιού οικισμού Ανάβατου με το νέο οικισμό

Εικόνα 3.36.Άποψη νότιας πλευράς

Πηγή: <https://www.in.gr/2018/05/26/plus/diakopes/the/>
<https://patrida.blogspot.com/2017/experts-way/anavatos-mesaioniki-politeia-tis-xiou/>

Πηγή:

Ο Ανάβατος αποτελεί ξεχωριστή περίπτωση μεσαιωνικού οικισμού και δεν παρουσιάζει τα χαρακτηριστικά των Μαστιχοχώριων. Είναι κτισμένος στη κορυφή ενός πολύ ψηλού βράχου στη κεντρική Χίο κοντά στις δυτικές ακτές και σε μη μαστιχοφόρα περιοχή, στοιχεία που από μόνα τους τον διαχωρίζουν από τους υπόλοιπους οικισμούς. Η δημιουργία του τοποθετείται πιθανότατα στα βυζαντινά χρόνια, στην περίοδο της πειρατικής έξαρσης, για τον έλεγχο της δυτικής ακτής (Γεώργιος Ι. Ζολώτας, *Ιστορία της Χίου, Χίος, 1924, τόμος Β΄*)

Η μεσαιωνική πολιτεία με το μεγάλο ιστορικό-αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον γνώρισε περίοδο ακμής κατά της τελευταίους αιώνες της Τουρκοκρατίας, αλλά δέχθηκε ισχυρά πλήγματα τόσο από της Τούρκους κατά τη διάρκεια της Επανάστασης (σφαγή της Χίου, Μάρτιος-Απρίλιος 1822) όσο και από τον καταστρεπτικό σεισμό του 1881. Το ένδοξο παρελθόν και τη μεσαιωνική δομή αρμονικά δεμένο με το φυσικό περιβάλλον του οικισμού συναντά ο επισκέπτης σε κάθε βήμα του: στα πέτρινα κτίσματα από αναβατούσικη πέτρα, τις καμάρες, τις εκκλησίες της Παναγίας και του Ταξιάρχη. Ο οικισμός του Ανάβατου αποτελείται από τρία τμήματα (τόσες και οι οικιστικές φάσεις): την Ακρόπολη, στην κορυφή του βραχώδους εξάρματος, το Μεσοχώρι (αναπτύχθηκε στο τέλος της Γενουατοκρατίας) και το Νέο Χωριό. Τα κτίσματα του οικισμού είναι μικρά, διώροφα ως επί το πλείστον με λιγοστά ανοίγματα, τοξωτά και μικρού μεγέθους που τοποθετούνται στον όροφο, οι δε υπαίθριοι χώροι είναι ελάχιστοι.

(Η Μεσαιωνική Πολιτεία της Χίου-

<https://www.in.gr/2018/05/26/plus/diakopes/the-experts-way/anavatos-mesaioniki-politeia-tis-xiou/>)

Εικόνα 3.37.Ο Ναός του μεγάλου Ταξιάρχη στον νέο χωριό στην ανατολική πλευρά

Πηγή: <http://chiosnews.com/anavatos-m-paraskeyi-k-m-savvato-sto-mistra-toy-aigaiou/>

Εικόνα 3.38. Η είσοδος στον οικισμό
Πηγή: <http://happytraveller.gr/anavatos/>

Σήμερα ο Ανάβατος είναι ερημωμένος αλλά είναι μια εκπληκτική εμπειρία να τον περπατήσεις και να τον εξερευνήσεις.

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΔΙΑΔΡΟΜΗΣ

Η πολιτιστική μας διαδρομή έχει ως σκοπό να συμβάλλει στην περαιτέρω αξιοποίηση και ανάδειξη των μεσαιωνικών χωριών της Χίου, ως ένα πολύτιμο στοιχείο της πολιτιστικής κληρονομιάς του νησιού που θα συνεισφέρει στην τοπική ολοκληρωμένη βιώσιμη ανάπτυξη της περιοχής, μία ανάπτυξη που θα προστατεύει τους πολιτιστικούς και φυσικούς πόρους. Μέσα από τη διαδρομή αυτή ο επισκέπτης μαθαίνει για το παρελθόν και ταυτόχρονα ζει τα πολιτιστικά στοιχεία που συνθέτουν το παρόν της περιοχής που επισκέπτεται και έτσι γίνεται πόλος έλξης μέσω της διάδοσης και της προβολής της πολιτιστικής αξίας του τόπου.

Η παρούσα πολιτιστική διαδρομή θα μπορούσε να αποτελέσει εργαλείο ανάδειξης της πολιτιστικής κληρονομιάς της Χίου το οποίο θα μπορούσαν να κάνουν χρήση φορείς και οργανισμοί της Τοπικής Αυτοδιοίκησης (Ο.Τ.Α.), τοπικοί επιχειρηματίες που θέλουν να προβάλλουν τα προϊόντα τους, τουριστικά γραφεία αλλά και εκπαιδευτικοί φορείς προκειμένου να ενισχύσουν την τουριστική δραστηριότητα της περιοχής είτε μέσω της έκδοσης ενημερωτικών φυλλαδίων, οδηγών, CD με μουσική και video, οργάνωση ξεναγήσεων και εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Συγκεκριμένα, θα μπορούσε να αξιοποιηθεί για τους εξής σκοπούς:

- Ανάπτυξη των τοπικών επιχειρήσεων
- Εξασφάλιση χρηματοδότησης για έργα συντήρησης
- Προσέλκυση επενδύσεων και μείωση της ανεργίας
- Ανάδειξη των αδυναμιών και ελλείψεων ώστε να γίνουν οι κατάλληλες παρεμβάσεις σε έργα υποδομής
- Εργαλείο place branding στα πλαίσια ενός γενικότερου σχεδιασμού πολιτικής marketing για την τοπική ανάπτυξη της Χίου
- Μεγέθυνση της χρονικής περιόδου επισκεψιμότητας στο νησί ώστε να μην περιορίζεται την καλοκαιρινή περίοδο.
- Ενίσχυση της πολιτιστικής κληρονομιάς ως παράγοντα βιώσιμης ανάπτυξης

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

A. Βιβλιογραφικές αναφορές

Ξένη Βιβλιογραφία

1. Loulanski T. (2006) “Revising the Concept for Cultural Heritage: the Argument for a Functional Approach”, International Journal of Cultural Property, 13: 207-233.
2. Moulin C. and Boniface Pr. (2001) “Routeing Heritage for Tourism: Making Heritage and Cultural Tourism networks for Socio-Economic Development”, International Journal of Heritage Studies 7(3): 237-248.

Ελληνική Βιβλιογραφία

1. Αποστολόπουλος Κ. και Σδράλη Δ. (2009) Εναλλακτικός και ήπιος τουρισμός υπαίθρου. Θεωρητική προσέγγιση και εφαρμογές.
2. Αντώνης Σ. Δαμαλάς, Ο Οικονομικός Βίος της νήσου Χίου, τόμος Α, σελ.28-30 Πολιτιστικές Διαδρομές στον Κάμπο της Χίου, ΔΑΕΧ, εκδόσεος 2006
3. Αυγερινού-Κολώνια Σ. (2009) Πολιτιστικές διαδρομές: Μια πρόταση για τη μελέτη και την ανάδειξη της πολύπλευρης πολιτιστικής πραγματικότητας. Αθήνα: Σχολή

Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, ΕΜΠ.

4. Β.Χρ.Παπούλιας, 2014 Η Διαχείριση της Πολιτιστικής Κληρονομιάς στην Ελλάδα
5. Γεώργιος Ι. Ζολώτας, Ιστορία της Χίου, Χίος, 1924, τόμος Β΄
6. Γ.Ζολώτας,τόμ.Α,Ι,σελ. 598, Αθήνα 1921
7. Ειρήνη Σ. Παντελογιάννη, Διπλωματική εργασία Παν. Αιγαίου, Η ιστορία της Χίου κατά το μεσαίωνα ως την Οθωμανική κατάκτηση του 1566, Χίος, 2004, κεφ. 1
8. Κοκκώσης Χ., Τσάρτας Π. και Γκρίμπα Ε. (2001) Ειδικές και εναλλακτικές μορφές
9. Τουρισμού
10. Νικόλαος Γ.Καραχάλης, Πολιτισμός και Τοπική Ανάπτυξη: Ο ρόλος των πολιτιστικών και τουριστικών περιοχών στη σύγχρονη πόλη, Μάιος 2007
11. Σαραντάκου Έφη, Μισαηλίδου Άννα , Μπενέκη Ελένη, Βαρλάς Μιχάλης (4/20/2005) Encyclopaedia of the Hellenic World, Constantinople
12. Κ. Σγουρός, Ιστορία της νήσου Χίου,τομ.Α,Ι, σελ. 598
13. «Λεύκωμα», 1998 του Συλλόγου Καλαμωτούσων Χίου Αττικής «η Αγία Παρασκευή»
14. Σπιλάνης Γ. (2000) «Τουρισμός και περιφερειακή ανάπτυξη. Η περίπτωση των νησιών του Αιγαίου», σε Τσάρτας Π. (επιμ.), Τουριστική ανάπτυξη. πολυεπιστημονικές προσεγγίσεις, Αθήνα: Εξάντας.
15. Σύλλογος Πυργούσων Αττικής «Το Πυργί της Χίου» Αθήνα 2010
16. Χαράλαμπος Θ. Μπούρας, Ελληνική παραδοσιακή αρχιτεκτονική, Χίος, Αθήνα, εκδ. Μέλισσα, 1992 και Φ.Αποστόλου, Το κάστρο της Αντιπάρου, Αθήνα, 1978, σελ. 111- 126

Β. Διευθύνσεις από το Διαδίκτυο

1. <https://www.chios.gr/el/ti-na-deite/aksiotheata/mesaionikoi-oikismoι-kastra>
2. www.chiosnet.gr/tourism/default_gr.htm
3. 9ο Δημοτικό Σχολείο, Η ιστορία του τόπου μας, <https://sites.google.com/site/9dhmotikochiou/home/e-istoria-tou-topou-mas>
4. <https://www.aegeanvacation.com/el/xios-arxaiologikoι-xoroi>
5. Μαστιχοχώρια – το πιο μυθικό κομμάτι της Χίου- <https://www.dinfo.gr/>
6. <https://itravelling.gr/kalamoti-ena-chorio-pou-murizeι-mesaiona-stin-ellada/>
7. Καλαμωτή ένα μεσαιωνικό χωριό με πλούσια ιστορία

- https://www.kalamoti.net.gr/contents_gr.asp?id=3)
8. http://www.greece.com/photos/destinations/North_Aegean/Chios/Village/Armolia/
 9. http://www.chiosonline.gr/armolia_gr.asp, <https://www.politischios.gr/horia/ta-armolia>
 10. <https://www.flickr.com/photos/flioukas/31070575772/>
 11. <https://www.politischios.gr/parembaseis/kastro-ton->
 12. apolihton-st-armolia (Από το βιβλίο: ΑΡΜΟΛΟΥΣΙΚΑ, Στεφάνου Δ. Καββάδα, Αθήναι 1976, Εκ του Τυπογραφείου «Το Ελληνικό Βιβλίο», σελ. 147-151]
 13. <https://gr.depositphotos.com/74324053/stock-photo-chios-island-pyrgi.html>
 14. <https://www.newsbeast.gr/travel/arthro/2619190/pirgi-to-chorio-tis-chiou-pou-miazi-me-kentima>
 15. Πηγή: <http://www.explorechios.gr/el/νότια-χίος/154-πυργί>
 16. <https://www.facebook.com/pg/Μορφωτικός-Σύλλογος-Πυργίου>
 17. <https://www.alithia.gr/politismos/dorea-meletis-gia-ton-pyrgo-sto-pyrgi>
 18. https://www.tripadvisor.com.gr/LocationPhotoDirectLink-g189476-d196356-i163496296-Olympoi_Village-Chios_Northeast_Aegean_Islan
 19. <https://fanpage.gr/life/taxidia/>
 20. (http://www.chiosonline.gr/olympi_gr.asp)
 21. <http://www.explorechios.gr>)
 22. <https://www.newsbeast.gr/travel/destinations/arthro/3724532/mesta-o-synarpastikos-lavyrinthos-tis-chioy>
 23. Ένα από τα ομορφότερα χωριά της Χίου με τη μεσαιωνική αρχιτεκτονική- https://www.pronews.gr/travel/taxidia/562677_mesta-ena-apo-ta-omorfotera-horia-tis-hiou-me-ti-mesaioniki-arhitektoniki-kai
 24. Σας συστήνουμε το μεσαιωνικό παράδεισο της Ελλάδος – 8/9/2016 <https://www.travelstyle.gr/sas-sustinoume-to-mesaiwniko-paradeiso-tis-elladas-7-nostalgika-xwria-se-apostasi-anapnois-to-ena-apo-to-allo/>
 25. kpe-chiou.chi.sch.gr/docs/mastixoxoria/elata.doc
 26. <https://www.alithia.gr/koinonia/i-panemorfi-elata-se-imerologio>
 27. <https://www.protothema.gr/travelling/article/517149/i-mesaioniki-vessa-tis-hiou-spoudi-stin-ohuromatiki-arhitektoniki-ta-kastrohoria/>
 28. Απλωταριά Η διαφορετική φωνή της Χίου-<https://www.aplotaria.gr/vessa-chios-dipethe/>
 29. <https://www.booking.com/hotel/gr/melas-stone->

30. <http://www.explorechios.gr/el/εξερεύνησε/χωριά/νότια-χιος/156-Βέσσα>
31. <https://www.tripmondo.com/greece/north-aegean/chios-prefecture/vessa/#images33>
32. <http://myrovoloschios.blogspot.com>
33. <https://astraparis.gr/eortazei-tin-prosexi-pempti-i-panagia-sta-augonima/>
34. <http://www.explorechios.gr/el/εξερεύνησε/χωριά/κεντρική-χίος/168-αυγώνυμα>
35. <https://www.in.gr/2018/05/26/plus/diakopes/the/>
36. <https://patrida.blogspot.com/2017/experts-way/anavatos-mesaioniki-politeia-xiou/>
37. <http://chiosnews.com/anavatos-m-paraskeyi-k-m-savvato-sto-mistra-toy-aigaioy/>
38. <http://happytraveller.gr/anavatos/>